

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2016

Veronika Valigurská

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra pomocných věd historických a archivnictví

**Královéhradecké masné krámy v letech 1560–1620 ve světle dochovaných
pramenů**

Bakalářská práce

Autor: Veronika Valigurská
Studijní program: B7105 Historické vědy
Studijní obor: Archivnictví – historie
Vedoucí práce: PhDr. Jana Vojtíšková, Ph. D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Veronika Valigurská

Studium: F11572

Studijní program: B7105 Historické vědy

Studijní obor: Archivnictví – historie

Název závěrečné práce: **Královéhradecké masné krámy v letech 1560–1620 ve světle dochovaných pramenů**

Název závěrečné práce AJ: Meat Shops in Hradec Králové between 1560 and 1620 in the Light of Extant Sources

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se bude zabývat analýzou zápisů týkajících se prodeje a nájmu královéhradeckých masných krámů v letech 1560–1620. Součástí výzkumu bude i diplomatický rozbor pramene.

Metody zpracování: Analýza, syntéza, pramenný výzkum, diplomatický rozbor.

Literatura nebo archivní fondy: SOKA Hradec Králové, fond Archiv města Hradec Králové, inv. č. 454, sign. 103. Jaromír MIKULKA, Dějiny Hradce Králové do roku 1850, sv. II., Hradec Králové 1994–1997. Jiří PRAŽÁK, O diplomatické metodě studia městských knih, AČ 3, Praha 1953, s. 145–162 a 205–227.

Garantující pracoviště: Katedra pomocných věd historických a archivnictví, Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Jana Vojtíšková, Ph.D.

Oponent: PhDr. Jakub Zouhar, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 22. 2. 2013

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěla poděkovat zejména mé vedoucí bakalářské práce, PhDr. Janě Vojtíškové, Ph.D., za její cenné rady, poskytnuté informace, odborné vedení a v neposlední řadě nekonečnou trpělivost. Za ochotnou spolupráci při nahlížení do pramenů děkuji pracovníkům Státního okresního archivu v Hradci Králové.

ANOTACE

Veronika VALIGURSKÁ, *Královéhradecké masné krámy v letech 1560–1620 ve světle dochovaných pramenů*, Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2016, 83 s.

Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá analýzou nejstarších trhových smluv a nařízení městské rady z knihy smluv na nájem a prodej masných krámů pro léta 1560–1803, uložené ve Státním okresním archivu v Hradci Králové. V práci je nastíněn správní a hospodářský vývoj města ve 2. polovině 16. století a krátce představen cechovní systém uplatňovaný v českých zemích. Následující kapitoly mapují počátky řeznických cechů, jejich postupné začlenění a následné postavení v městské společnosti s důrazem na situaci v královéhradeckém cechu řezníků vedoucí ke vzniku knihy smluv na nájem a prodej masných krámů. Součástí práce je i diplomatická analýza pramene a paleografická identifikace písařské ruky. Poslední část práce tvoří edice nejstarších trhových smluv zapsaných roku 1560. Edici předchází transkripční pravidla popisující metodiku použitou při vytváření edice. Práce je doplněna o rejstřík osobních jmen, grafy a přehledné tabulky znázorňující prvotní majitele masných krámů včetně kupních cen, prvních závdavků a dalších splátek.

Klíčová slova: cechy, řezníci, Hradec Králové, masné krámy, smlouvy

ANNOTATION

Veronika VALIGURSKÁ, *Meat Shops in Hradec Králové between 1560 and 1620 in the Light of Extant Sources*, Hradec Králové: Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2016, 83 pp.

Bachelor Degree Thesis.

This bachelor thesis analyzes the oldest contracts and regulations of the city council from the book of contracts for the lease and sale of meat shops between 1560 and 1803, stored in the State District Archive in Hradec Kralove. This thesis outlines the administrative and economic development of the city in the second half of the 16th century and the guild system used in the Czech lands is also briefly introduced. The following chapters summarize the beginning of butchers' guilds, their gradual integration and subsequent position in city society with emphasis on the situation of the butchers' guild in Hradec Kralove leading to the formation of the book of contracts for the lease and sale of meat shops. The thesis also includes a diplomatic analysis of the source material and paleographic identification of hand writing. The last part of the thesis consists the edition of the oldest contracts drawn-up in 1560 and the preceding transcription rules describing the methodology used during the edition. The thesis is accompanied by an index of names, graphs and tables showing the initial owners of meat shops, including purchase prices, advanced payments and other repayments.

Keywords: guilds, butchers, Hradec Kralove, meat shops, contracts

Obsah

Úvod	13
1. Dějiny Hradce Králové se zaměřením na 2. polovinu 16. století.....	15
2. Cechovní systém v českých zemích	25
2.1 Řeznické cechy.....	29
2.1.1 Řeznický cech v Hradci Králové.....	34
3. Kniha smluv na nájem a prodej masných krámů (též zápisy cechovních pořádků) 1560–1803	37
3.1 Diplomaticko-paleografický rozbor	37
3.2 Ustanovení o masných krámech.....	40
3.3 Rozbor obsahu zápisů.....	42
4. Edice nejstarších trhových smluv.....	50
4.1 Transkripční pravidla	50
4.2 Edice.....	51
4.3. Rejstřík osobních jmen.....	70
Závěr	72
Seznam použitých pramenů a literatury	74
Textová příloha	76
Tabelární příloha	79
Obrazová příloha	82

Úvod

Odborných prací a jednotlivých studií, které by se zabývaly rozvojem řemesel v Hradci Králové a jejich provázaností s městskou správou v době předbělohorské, není příliš mnoho. Je to dáno především nedostatkem dochovaných písemných pramenů z důvodu zásadní ztráty, která postihla celý archivní fond v 19. století.¹

Mezi dochované prameny patří kniha smluv na nájem a prodej masných krámů (též zápisy cechovních pořádků) pro léta 1560–1803². Z prostředí hradecké městské kanceláře se žádná kniha jiného cechovního společenství vedená přímo pod dozorem městské rady nedochovala.³ A právě jedinečnost této knihy zásadně přispěla k výběru tématu bakalářské práce, která si klade za cíl vytvořit rozbor zápisů týkajících se prodeje a nájmu královéhradeckých masných krámů v letech 1560–1620.

První část práce se věnuje dějinám města Hradce Králové s důrazem na 2. polovinu 16. století, přičemž nastiňuje prostředí, tedy správní a hospodářský vývoj města, ve kterém královéhradečtí řezníci hráli významnou roli. Poté následuje kapitola o celkovém cechovním vývoji v českých zemích od vzniku cechů po jejich zrušení s důrazem na dobu předbělohorskou. První přidružená podkapitola se věnuje řeznickým cechům a mapuje jejich zrod, postupné začlenění a následné postavení v městské společnosti. Následující podkapitola sleduje vývoj cechu přímo v Hradci Králové. Třetí kapitola se zabývá samotnou knihou smluv na nákup a prodej masných krámů. Pozornost je věnována nejdříve ustanovením městské rady o masných krámech a následně rozboru obsahu zápisů. Součástí je i diplomatický rozbor pramene, identifikace a paleografická analýza písma písaře nejstarší vrstvy trhových smluv. Poslední kapitolu tvoří edice šedesáti dvou trhových smluv, jíž předchází představení transkripčních pravidel použitých při vytváření edice. Nedílnou součástí je i sestavený rejstřík osobních jmen vyskytujících se v editovaných trhových smlouvách.

Kromě již zmíněného pramene bakalářská práce čerpá zejména z Dějin Hradce Králové do roku 1850 od Jaromíra Mikulky, který v prvním díle druhého svazku poskytuje ucelený obraz renesančního města.⁴ Nepostradatelnou publikací v oblasti chodu městské kanceláře, jejího personálu a diplomaticko-paleografického rozboru zkoumaného pramene se stala monografie (Králové)hradecké městské kanceláře do

¹ Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Úvod*, in: Jana VOJTÍŠKOVÁ – Vít ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře do roku 1620*, Hradec Králové 2013, str. 10.

² SOKA Hradec Králové, fond AM Hradce Králové, *Knihy smluv na nájem a prodej masných krámů (též zápisy cechovních pořádků) 1560–1803*, inv. č. 454, kn. č. 165.

³ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 239.

⁴ Jaromír MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové do roku 1850*, sv. I/1., II/1., Hradec Králové 1995 a 1997.

roku 1620 od Jany Vojtíškové a Víta Šebesty.⁵ Z oblasti královéhradeckého cechu řezníků poskytl informace především Druhý železný obraz města Hradce Králové nad Labem, sepsaný Františkem de Paula Švendou.⁶ Velkým přínosem z hlediska cechovních společenstev byla souhrnná práce Josefa Janáčka o řemeslné výrobě v českých městech v 16. století.⁷ V neposlední řadě posloužila jako nedocenitelný zdroj především publikace od Josefa Radoše, který se věnoval mimo jiné vzniku, vývoji a zániku řeznických cechů.⁸

⁵ Jana VOJTÍŠKOVÁ – Vít ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře do roku 1620*, Hradec Králové 2013.

⁶ František de Paula ŠVENDA, *Druhý železný obraz města Králové Hradce nad Labem*, Rozdíl III., IV., Hradec Králové 1803 a 1804.

⁷ Josef JANÁČEK, *Řemeslná výroba v českých městech v 16. století*, Praha 1961.

⁸ Josef RADOŠ, *Řezníci a uzenáři - významné události v čase*, Praha 2009.

1. Dějiny Hradce Králové se zaměřením na 2. polovinu 16. století

Aby byla analýza smluv zasazena do širšího kontextu, je potřeba nejdříve provést sondu do městského prostředí a zmapovat tak celkový obraz města. Z tohoto důvodu je v této kapitole věnována pozornost nejdříve krátkému nástinu dějin města od jeho vzniku a následně správnímu a hospodářskému vývoji v předbělohorském Hradci Králové.

Dějiny města Hradce Králové

Historie Hradce Králové jako města se začala psát na počátku 13. století, kdy byl jeho městský charakter poprvé dosvědčen v listině Přemysla Otakara I. z roku 1225. Hradec, v té době bez přívlastku Králové, se záhy zařadil vedle Litoměřic, Českých Budějovic a Plzně mezi přední česká královská města předstihující ostatní jak po stránce hospodářské, tak i kulturní.⁹ Roku 1306 se rozrůstající Hradec stal s dalšími východočeskými městy královským městem věnným. Tento nový statut a pobyt královen-vdov na zdejším hradě měl pro Hradec velký hospodářský a politický význam.¹⁰ Jako hmotný důkaz o bohatství města může posloužit např. kostel sv. Ducha z počátku 14. století založený českou královnou Eliškou Rejčkou.¹¹ Přívlastek Králové, tj. královny se poprvé objevuje v době královny Alžběty Pomořanské.¹² Kromě královen zaručovala městu ekonomický růst i tzv. Slezská cesta, která patřila mezi jednu z nejdůležitějších obchodních tras.¹³ Tato stezka vedoucí z Vratislavi přes Kladsko a dále na Prahu umožňovala Hradci Králové obchodní styk s oblastí Baltského moře, díky čemuž se stal významným obchodním centrem.¹⁴ Mezi další důležitý mezník v historii města patřilo období husitských válek, kdy se Hradec stal vedle Prahy a Tábora jedním z center husitů a jako jedno z posledních měst setrvalo v odporu proti králi Zikmundovi.¹⁵ K novému rozkvětu města pak došlo ve 2. polovině 15. století a jeho zvelebování trvalo až do počátku třicetileté války.¹⁶ Svou rozlohou, majetkem,

⁹ Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Počátky (králové)hradecké městské diplomatické činnosti a její středověký vývoj*, in: Jana VOJTÍŠKOVÁ – Vít ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře do roku 1620*, Hradec Králové 2013, s. 17–18.

¹⁰ Alois KUBÍČEK – Zdeněk WIRT, *Hradec Králové - město českých královen, město Ulrichovo*, Hradec Králové 1939, s. 19–20.

¹¹ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, sv. I/1, s. 31.

¹² J. VOJTÍŠKOVÁ, *Počátky (králové)hradecké městské diplomatické činnosti*, s. 21.

¹³ František HOFFMAN, *České město ve středověku*, Praha 1992, s. 264.

¹⁴ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, sv. I/1, s. 58.

¹⁵ F. HOFFMANN, *České město*, s. 100.

¹⁶ Bohumír DEJMEK, *Historie a současnost Hradce Králové ve jménech ulic*, Hradec Králové 1993, s. 9.

počtem domů a obyvatel i svými právy a významem patřilo město Hradec k největším a nejvýznamnějším v Českém království.¹⁷

Správní vývoj města

Navzdory skutečnosti, že 2. polovina 16. století je poznamenána odbojem nekatolických měst proti králi Ferdinandovi I. znamenajícím, a to nejen pro Hradec Králové, ztrátu všech privilegií, konfiskaci nemovitého a pozemkového majetku a postupné zadlužování města, patří renesanční období mezi další významnou etapu v dějinách Hradce Králové.¹⁸

Jako věnnému městu potvrzovaly Hradci Králové privilegia manželky českých králů. Poslední královnou, která se ujala této pravomoci, byla r. 1531 Marie, manželka Ludvíka Jagellonského. Po ní se městská rada obracela v této záležitosti přímo na krále. Váha významu královen tedy v předbělohorském období značně klesla, a to i přispěním Rudolfa II., který se po celou dobu své dlouhé vlády neoženil.¹⁹ Příslušný výnos z věnných měst v té době příslušel královně-vdově Marii Habsburské, která ho používala jako příspěvek na vydržování vlastního dvora.²⁰

I za neexistence královny zůstávala organizačně správní struktura městského aparátu zachována a město mělo nadále svého podkomořího a hofrychtěře.²¹ Zbytky královského hradu sloužily jako městské objekty, v jejichž opravených budovách byly umístěny sklady obilí a soli; nádvoří sloužilo jako tesařská dílna, stavební dvůr a odkladiště.²² Ostatní části někdejšího hradního komplexu byly pouhým zbořeníštěm a termínem *Nový hrad* byla obyvateli označována budova purkrabského domu.²³ Mezi jednoho ze dvanácti nejvyšších českých zemských úředníků patřil purkrabí hradeckého kraje, který nebyl s městem spjat trvalým pobytem a jehož působnost se vztahovala na celý kraj.²⁴ Purkrabí, jmenovaný z rytířského stavu, předsedal spolu s deseti přísedícími z řad nižší šlechty na purkrabském soudu, kde kolektivně soudili spory menšího

¹⁷ Jan JAKL, *Hradec Králové*, Praha 2005, s. 6.

¹⁸ A. KUBÍČEK – Z. WIRT, *Hradec Králové*, s. 35.

¹⁹ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, sv. I/2, s. 218.

²⁰ Petr VOREL, *Královská věnná města v systému českých měst 16. století*, in: Jan KILIÁN (ed.), *Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova*, Sborník příspěvků z konference konané v Mělníce ve dnech 4.–5. května 2004, Mělník 2004, s. 19.

²¹ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, sv. I/2, s. 218.

²² Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Městští zaměstnanci zajišťující provoz obecního majetku (případové studie z předbělohorského „Hradce nad Labem“)*, Sborník archivních prací 65/2, 2015, s. 415–417.

²³ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, sv. I/2, s. 220.

²⁴ *Tamtéž*, s. 223.

významu.²⁵ Ostatní záležitosti, týkající se zejména cti, hrdla, dědictví a veřejných výtržností, spadaly pod pravomoc zemského soudu. Purkrabský soud byl využíván měšťany také při drobných sporech se šlechtou. V případě nepřítomnosti purkrabího přejímala městská rada do své úschovy registra, pečeť, finanční hotovost a inventář purkrabského soudu. Králem byl také jmenován z řad Hradeckých dočasný správce důchodů purkrabství.²⁶ Mezi další zeměpanské úředníky vybírané z řad Hradeckých patřili výběrčí cel (ungeltu), posudného, pivního a vinného tácu, berní a jiných mimořádných platů, které byly do Hradce odváděny, nebo v něm přímo vybírány.²⁷

Instrukcí Ferdinanda I. ze dne 17. ledna 1548 byla kvůli obavám panovníka z reakcí na zavádění nových opatření a jejich nerespektování stanovena funkce královského rychtáře,²⁸ zeměpanského úředníka, který byl přísahou zavázán pouze panovníkovi a podřízen české komoře. Ten byl povinen zejména účastnit se městských soudů, dohlížet na jejich činnost a výběr pokut, sledovat mravnost a dodržování panovnických nařízení. Do vydání Koldínových Práv měl také dohled nad cechy.²⁹ S odstupem let ztrácela funkce královského rychtáře přísnosti a stávala se spíše úředníkem majícím na starosti úkoly přímo nesouvisející se správou města. Nakonec do jeho agendy spadala starost o veřejný pořádek.³⁰

Městská rada ztratila po povstání měst své výsostné postavení a královského rychtáře přijímala s nevolí, jelikož mu byla podřízena. Ztratila tak svoji autoritu využívající k zastrahování cechů a celé obce.³¹ Až do roku 1547 byla odvolací stolicí proti rozhodnutím městské rady soudní stolice konšelů Starého Města pražského. V lednu 1548 však byl zřízen apelační soud, který znamenal konec všem odvoláním. Dále bylo možné u vyšších stolic hledat pouze právní poučení ohledně dalších postupů v určitých složitějších případech.³²

²⁵ Jana VOJTÍŠKOVÁ, *K dějinám purkrabství Hradeckého kraje, soudní stolice pro specifické záležitosti tamní šlechty*, in: Zdeněk BERAN a kol., *Východočeská šlechta, její sídla a teritoria*, Praha 2013, s. 41.

²⁶ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, sv. I/2, s. 223.

²⁷ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 309.

²⁸ David NOVOTNÝ, *Královští rychtáři ve východočeských zeměpanských městech v době předbělohorské*, Olomouc 2012, s. 38–42.

²⁹ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 301.

³⁰ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, sv. I/2, s. 229.

³¹ *Tamtéž*.

³² *Tamtéž*, s. 233.

Hospodářský vývoj města

Podstatnou část příjmů městské pokladny tvořily výnosy z držby poddanských vesnic, lesů, luk, rybníků a okolních dvorů.³³ Správa lesů a luk náležela purkrabímu, kterému byli podřízeni hajní.³⁴ Ani jim se nevyhnula královská konfiskace po neúspěšném protihabsburském odboji.³⁵ Hradečtí bojovali především o navrácení lesa Obec, který byl ze všech největší a jehož trvalou ztrátou by bylo ohroženo především městské pivovarnictví.³⁶ Král sice les Hradeckým roku 1558 vrátil, ale nadále si v něm ponechal honební právo pro lov vysoké a černé zvěře a právo udělovat povolení k lovu jiným osobám.³⁷

Rybní hospodářství, jehož základy spadají do 15. století, představovalo nejvýznamnější příjem města.³⁸ Podle zprávy z roku 1557 měl Hradec 7 chovných rybníků a 6 rybníků výtazních. K nim přibýlo dalších 7 získaných o dva roky později.³⁹ Nejvýznamnějším byl rybník v Březhradě, který zaujímal 60ti procentní příjem z veškerého rybníčního podnikání. Výnos z rybníku představoval šestinu veškerého obecního důchodu. Vynášel tedy více, než roční platy poddaných všech hradeckých vesnic. V době konání vojenských munstrůnků zažívalo rybníkářství velké škody díky vojákům, kteří kradli ryby, vypouštěli stavidla a prokopávali hráze.⁴⁰ Dozor nad rybníky příslušel fišmistrovi, kterému byli k ruce hajní.⁴¹ Navzdory rozsáhlému rybníkářství nebyla pokryta veškerá poptávka obyvatelstva, a proto musely být ryby dováženy ze sousedního pardubického panství, které bylo proslulé rozvinutým rybníčním podnikáním.⁴² Znamou hradeckou specialitou byly tzv. mihule, které městská rada často předávala jako dar úředníkům a příslušníkům vyšších stavů. Jejich velká oblíbenost a nedostatek zapříčinili nařízení konšelů vydané roku 1612, aby byly napříště mihule prodávány pouze purkmistrovi.⁴³

³³ J. VOJTÍŠKOVÁ, *Městští zaměstnanci*, s. 445.

³⁴ Jana VOJTÍŠKOVÁ – Věra NĚMEČKOVÁ, *Lesní a luční hospodaření města Hradce Králové v 16. a na počátku 17. století*, Východočeský sborník historický 28, 2015, s. 154.

³⁵ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. NĚMEČKOVÁ, *Lesní a luční hospodaření*, s. 169.

³⁶ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové, sv. I/2*, s. 252.

³⁷ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. NĚMEČKOVÁ, *Lesní a luční hospodaření*, s. 170.

³⁸ J. VOJTÍŠKOVÁ, *Městští zaměstnanci*, s. 447.

³⁹ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové, sv. I/2*, s. 250.

⁴⁰ *Tamtéž*, s. 251.

⁴¹ J. VOJTÍŠKOVÁ, *Městští zaměstnanci*, s. 447.

⁴² J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové, sv. I/2*, s. 251.

⁴³ *Tamtéž*, s. 281.

Povstáním měst ztratil Hradec Králové tvrze v Boharyni a Přímě s poplužními dvory a 43 vsí spolu s příslušným patronátním právem.⁴⁴ Konfiskace poddanských a šosovních vesnic způsobily krizi městskému hospodářství, proto byl Ferdinand I. nucen přistoupit k určitým ústupkům a navrátit městu mimo jiné několik zabavených statků.⁴⁵ Na počátku 17. století plynuly do městské pokladny zisky ze vsí Skaličky, Ruseku, Piletic, Roudničky, Březhradu, Vlčkovice, Plačic a Hřibska. Kromě toho vlastnili Hradečtí ještě 8 zádušních vesnic.⁴⁶ K postupnému ekonomickému vzestupu přispělo vydobyté královské svolení zakupovat svobodné zemské statky do výše 10 000 kop grošů.⁴⁷

Zvláštní pozornost je třeba věnovat řemeslnictvu, které bylo nejpočetnější městskou vrstvou v Hradci Králové. Finanční požadavky ze strany panovníka, které neustále narůstaly, postihovaly především střední a drobné řemeslníky. Tyto zásahy ze strany majestátu vyvolaly odpor proti novým dávkám i berním, který v Hradci vyústil v otevřenou vzpouru. Z tohoto důvodu uvažoval Ferdinand I. po porážce měst o úplném zrušení cechů. Z jeho pohledu představovaly překážku volného rozvoje řemeslné výroby. Protože by však bylo nemožné je nahradit, spokojil se pouze s jejich eliminací v politickém aspektu.⁴⁸

Hradec jako jedno z největších měst disponovalo všemi základními cechy od řezníků, sladovníků, ševců, koželuhů a pekařů až po mlynáře, kováře a bednáře. Nejdůležitějšími ze všech řemesel byla řemesla potravinářská, mezi nimiž privilegované postavení patřilo řezníkům.⁴⁹ Mezi druhý nejpočetnější cech se řadili sladovníci vyrábějící slad. Dalšími potravinářskými cechy byli např. pekaři, koláčníci a perníkáři.⁵⁰

Nejpočetnějším cechem nevěnujícím se potravinářství byli ševci, dělíci se na tzv. nověníky a vešetníky, jejichž náplň práce spočívala pouze v opravách staré obuvi. Další významné místo mezi cechy zaujímalí soukeníci, z nichž někteří členové zasedali v radě a patřili k vůdčím činitelům obce.⁵¹ K mírnému úpadku soukenictví docházelo jednak důsledkem dlouhotrvajících válek s Turky, kdy i levná sukna podražila a těžce se sháněla a také díky místním chovatelům ovcí, kteří prodávali vlnu do jiných textilních

⁴⁴ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, sv. I/2, s. 240.

⁴⁵ *Tamtéž*, s. 250.

⁴⁶ J. VOJTÍŠKOVÁ, *Městští zaměstnanci*, s. 446.

⁴⁷ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, sv. I/2, s. 250.

⁴⁸ *Tamtéž*, s. 267.

⁴⁹ *Tamtéž*, s. 267.

⁵⁰ *Tamtéž*, s. 279.

⁵¹ *Tamtéž*, s. 282.

oblastí. Na rozdíl od rukavičníků měli svůj cech v Hradci i krejčí spolu s postřihači, kožešníci a koželuzi.⁵²

Díky zemědělství a pivovarnictví měli dostatek práce další řemeslníci, a to koláři, bednáři a kováři. V Hradci jsou doloženi také mečíři a platnéři, dále kotláři, konváři, zvonaři a nožíři. Ti ovšem nebyli sdruženi v cechu, protože jejich řemesla nebyla příliš početně zastoupená.⁵³ Hradečtí zvonaři se ve městě vyskytovali již v 15. století a nevěnovali se pouze odlévání zvonů, ale také cínového nádobí, konvic, křtitelnic atd. Jako zámožní lidé se účastnili veřejného života, přispívali na dobročinné účely a dokonce zasedali v městské radě.⁵⁴

Do cechovních společenstev se sdružovali také mydláři, špendlíkáři a kramáři. Mydláři, pracující s ohněm, provozovali svá řemesla z bezpečnostních důvodů na předměstí, kde se také nacházely jejich sklady surovin. Sami nebyli schopni pokrýt poptávku celého města, a proto bylo mýdlo dováženo z významného mydlářského výrobního střediska, jakým byla Chrudim.⁵⁵

Další řemeslná odvětví zahrnovala sklenáře, vyrábějící tabulková okna, a zlatníky, kteří si svůj zlatnický krám otevřeli v domku na Velkém náměstí u kněžiště kostela sv. Ducha.⁵⁶ Vedle již zmíněných řemesel a živností působili v Hradci Králové také apatykáři, lékaři a představitelé dalších zaměstnání, jako např. formani. Ti zajišťovali přepravu obyvatel, zboží a materiálu, který vozili ve službách obchodníků nebo komory do vzdálených míst.⁵⁷

Mezi zámožnější vrstvu obyvatel patřili majitelé nebo nájemci obecních mlýnů.⁵⁸ Většina z nich se nacházela u Labe a patřila pod správu důchodních úředníků. V případě obecních mlýnů platilo 2/3 nákladů na jejich provoz město a zbylou část sám nájemce.⁵⁹ Jednou z povinností nájemců byl výkrm vepřů pro pány radní. Vzhledem k neexistenci jiného podobného řemesla a ke stálé poptávce po mouce byla zajištěna prosperita této živnosti.⁶⁰ Mlýnů bylo ve městě několik, ale jen u mlýna Rormistrova

⁵² J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, sv. I/2, s. 285.

⁵³ *Tamtéž*, s. 288.

⁵⁴ *Tamtéž*, s. 291.

⁵⁵ *Tamtéž*, s. 291.

⁵⁶ *Tamtéž*, s. 293.

⁵⁷ *Tamtéž*, s. 292.

⁵⁸ *Tamtéž*, s. 280.

⁵⁹ J. VOJTÍŠKOVÁ, *Městští zaměstnanci*, s. 443.

⁶⁰ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, sv. I/2, s. 280.

byla vybudována pila, která kvůli neustálé potřebě klíčového stavebního materiálu, představovala nezbytnou součást města.⁶¹

V předbělohorském Hradci se usazovali nejen místní, ale také zahraniční řemeslníci, mezi kterými jednoznačně vyčníval Burián Gozzi, zvaný Vlach. Tento italský zedník pracoval nejen ve službách okolní šlechty, ale také ve Slezsku a v Sasku.⁶² Postavil Bílou věž, přestavěl Pražskou bránu, upravil šatlavu a vyrobil nový pranýř.⁶³ Přítomnost cizích odborníků svědčila o bohatosti a atraktivnosti města.⁶⁴

Díky torzovitosti pramenů je nemožné stanovit přesnou organizační strukturu řemeslné výroby. Z dochovaných záznamů je možné zabývat se cechovními organizacemi, které měly výsady udělené nebo potvrzované přímo panovníky, dále spory řemesel s městskou radou nebo s jiným cechem.⁶⁵ Nelze také stanovit přesný počet cechů a do hloubky se zabývat jejich vnitřní strukturou a funkční organizací.⁶⁶

Hradec Králové byl proslulý každoročními výročními trhy ohlašovanými po celém kraji. Trhy byly odvolávány pouze za mimořádných situací a morových ran, jinak byly očekávanou událostí, z jejichž konání plynul obci slušný zisk. Menší pravidelné trhy se pořádaly každou sobotu, dále se konaly zvláštní trhy na vlnu a průběžné trhy s dobytkem. Do Hradce bylo z Prahy ve velkém množství dováženo víno, krámské výrobky a sukno, pražští obchodníci zde naopak nakupovali jejich levnější varianty. Hradec fungoval také jako centrum obchodu s obilím a navštěvovali ho zájemci z celého Podkrkonoší a podorlického podhůří. Existence starých hradeckých měr, jako byl pivní sud, džber, pinta, korec a loket, které byly později srovnány s mírami platnými v Praze, dokazovala význam tohoto města jako vyspělého obchodního střediska.⁶⁷

Stejně jako přespolní řemeslníci přijížděli do Hradce na místní trh za účelem prodeje svých výrobků, tak i hradečtí mistři zajížděli pravidelně na okolní jarmarky, a to do Prahy, Slezska, ale také až do Rakous. Důležitá obchodní trasa dálkového obchodu, na které se podílel i Hradec vedla ze Slezska přes Kladsko, Náchod až do Prahy. Po ní byly dováženy kožešiny, kůže, slanečci, konopí, med a byl přes ni hnán dobytek z Polska přes Prahu až do Bavorska. Přeprava stád způsobovala Hradci škody na mostech a cestách, a proto si konšelé vymohli na císaři vymáhání pevně stanoveného

⁶¹ J. VOJTÍŠKOVÁ, *Městští zaměstnanci*, s. 444.

⁶² J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové, sv. I/2*, s. 292.

⁶³ J. VOJTÍŠKOVÁ, *Městští zaměstnanci*, s. 424–425.

⁶⁴ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové, sv. I/2*, s. 292.

⁶⁵ *Tamtéž*, s. 297.

⁶⁶ *Tamtéž*, s. 298.

⁶⁷ *Tamtéž*.

poplatku z každého kusu dobytka, který přes most nebo cestu přešel. Hradečtí vybírali také příslušné clo, které patřilo do příjmů královské komory, a stíhali neplatiče snažící se obcházet celní komory.⁶⁸

Početně menší vrstvu obyvatel představoval patriciát, jehož členové dostávali od panovníka erb. V předbělohorské době se nacházelo v Hradci padesát erbovních rodin, z nichž mnohé dosáhly významného majetku. I když nepatřili erbovní měšťané do rytířského stavu, mezi jejich povinnosti patřila osobní účast na vojenské hotovosti.⁶⁹ Další vrstvou společnosti byla nižší i vyšší šlechta, jejíž soužití s měšťany bylo až na pár potyček bezproblémové. Sami patriciové byli svou mentalitou a životním stylem blízcí svým šlechtickým sousedům a udržovali s nimi pravidelné a přátelské styky.⁷⁰

Vyložit a postihnout majetkové poměry obyvatelstva je díky již zmiňovaným nedostatečně dochovaným pramenům velice složité. I přesto z nich lze vypátrat, že zámožnější vrstva obyvatel byla schopna vlastnit nemovitý majetek i v hodnotě 10.000 kop grošů⁷¹ a vyšší. Ceny jednotlivých právovárečných domů ve vnitřním městě se pohybovaly od 3.000 kop grošů níže a menší domy nemající toto právo z důvodu jejich stavby na troskách hradu nebo minoritského kláštera stály od 550 do 800 kop grošů.⁷² Předměstské domy se daly pořídit za podstatně nižší částky od 30 do 600 kop grošů. Mezi cenami zahrad byly také velké rozdíly, a to od malých za 40 kop až po podstatně rozsáhlejší za 1.800 kop grošů. Nejdražší byl kup svobodného nebo šosovního dvora, který bylo možné zakoupit od 150 do 6.000 kop grošů.⁷³

Bohatý vývoj města ve 2. polovině 16. století a na počátku století následujícího je provázen ve vnějším vzhledu města stoupajícím vlivem renesančního slohu nejdříve v italském, později německém a nizozemském charakteru.⁷⁴ O vzhled města pečovala městská rada, která se starala o údržbu a vydláždění náměstí a ulic.⁷⁵ Termíny úklidu hlavního náměstí byly vázány především na konání výročních trhů či příjezdu významných osob.⁷⁶ Pro potřeby čištění města a odvoz odpadků koupila městská rada roku 1598 koně s károu, který vyvážel nečistoty a hnůj z ulic a skládal je na březích řek. To však mělo za důsledek jejich katastrofální stav, a to zejména za letních veder, kdy

⁶⁸ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, sv. I/2, s. 298.

⁶⁹ *Tamtéž*, s. 261.

⁷⁰ *Tamtéž*, s. 262.

⁷¹ Ve zdroji není uvedeno, zda se jedná o groše české či míšeňské.

⁷² J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, sv. I/2, s. 300.

⁷³ *Tamtéž*, s. 301.

⁷⁴ A. KUBÍČEK – Z. WIRT, *Hradec Králové*, s. 40.

⁷⁵ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, sv. I/2, s. 350.

⁷⁶ J. VOJTÍŠKOVÁ, *Městští zaměstnanci*, s. 426.

byla hladina vody nízká, a proto byla rozváděna do městských kašen, které se stávaly zdroji nákazy.⁷⁷ Roku 1513 bylo kameny z Kunětické hory pokryto Velké náměstí a roku 1568 na náklady majitelů domů po získání potřebného kamene také Koňský trh. V průběhu dalších let bylo vydlážděno nebo zpevněno štěrkem mnoho cest a komunikačních spojů.⁷⁸ Písčité povrch se zatlučenými valouny však měl k dokonalosti daleko.⁷⁹

Rozkvět města byl často narušován živelnými pohromami, jako byly požáry a povodně. První případ byl nebezpečný zejména pro vnitřní čtvrtě, ve kterých byly domy postavené těsně vedle sebe na malém prostoru a oheň se tak velice rychle pomocí silného větru roznesl. Na škodu byl v této části města také horší přístup k vodě. Povodně postihovaly pravidelně obě předměstí za jarního tání a dlouhodobých či prudkých dešťů a proti tomuto živlu byli konšelé takřka bezmocní.⁸⁰ Velká voda způsobila značné škody zejména v letech 1555, 1563, 1591, 1594 a 1610. Obyvatelstvo si všechny přírodní pohromy vykládalo jako trest za jejich spáchané hříchy (opilství, klení atd.) a městská rada tak činila příslušná opatření na jejich stíhání.⁸¹

Na pomoc proti požárům zakoupila městská rada roku 1534 dvě mosazné stříkačky a vydala nařízení, že snadno hořlavý materiál, stejně jako nebezpečné suroviny, s nimiž řemesla často pracovala, měl být ve větším množství skladován ve stodolách a ohradách na předměstích a ne v samotných domech. Tyto předpisy převzala v roce 1558 po vzoru Hradce Králové také Kutná Hora. Neuposlechnutí těchto nařízení, nedbalost či neopatrnost byly přísně trestány.⁸² Největší požár zachvátil město roku 1536, kdy téměř vyhořelo. Zachráněno bylo pouhých 25 domů, kostel, fara a radnice.⁸³ Další oheň vznikl v roce 1586 a zasáhl 65 domů, 6 pivovarů a masné krámy.⁸⁴

Mezi další pohromu lze zařadit hromadné epidemie, a to především mor. Jedna z velkých morových ran postihla město v roce 1562. Hradeckým bylo z karanténních důvodů králem zakázáno cestovat do Prahy i jinam a zastaveno dojíždění do všech postižených míst. Zároveň byly zrušeny všechny trhy. Mor tehdy zastihl třetinu městské rady a osm obecních starších. V srpnu 1585 byl opět odvolán výroční trh a stráž z příkazu císařského mandátu zadržovaly všechny lidi přicházející z podezřelých

⁷⁷ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, sv. I/2, s. 354.

⁷⁸ *Tamtéž*, s. 350.

⁷⁹ J. VOJTÍŠKOVÁ, *Městští zaměstnanci*, s. 427.

⁸⁰ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, sv. I/2, s. 354.

⁸¹ *Tamtéž*, s. 357.

⁸² *Tamtéž*, s. 354.

⁸³ Václav Vladivoj TOMEK, *Z dějin Hradce Králové*, Hradec Králové 1997, s. 41.

⁸⁴ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, sv. I/2, s. 355.

oblastí. Rada opět nabádala lid k pokání a zrušila taneční zábavy a hostiny. Nejsilnější morová epidemie zasáhla Hradec v druhé polovině roku 1599. Město utrpělo v porovnání s ostatními obcemi největší ztráty. Od srpna do ledna zemřelo údajně čtyři a půl tisíce lidí včetně oblíbeného primase Martina Cejpa z Peclínovce a celé řady dalších osobností. Počet mrtvých byl tak velký, že je místní hřbitovy nestačily pojmout, a proto bylo nutné zakoupit nový pozemek.⁸⁵

Všeobecný strach z živelných pohrom mezi obyvatelstvo zasel astronom Cyprián Lvovický, který prohlásil, že Hradec postihne mezi červnem a říjnem 1585 nějaké blíže nespecifikované neštěstí. Z popudu rady tedy nabádal děkan na kázáních lid k pokání a zavedl mimořádné modlitby i litanie za odvrácení božího hněvu. Také bylo přísně zakázáno noční vysedávání a popíjení v domech i na tanečních zábavách. Mezi činnosti, za které rovněž mohl být očekáván postih, patřilo čepování piva v době nedělních nešpor, rámusení, klení, nedělní vycházky a vysedávání v hostincích po stanovené době. Provinilci byli stíháni rychtářem a trest přicházel v podobě vězení pro čeled' a oznámení na radnici pro sousedy. Dále se museli obyvatelé o nedělích a svátcích vyjma trhů zdržet veškeré práce i obchodu a zúčastnit se bohoslužeb.⁸⁶

Když městu zrovna nevládl strach, vyznačoval se renesanční Hradec bujnými zábavami, tancem, vysedáváním u korbele piva nebo číše vína spojené s hádkami, rvačkami a někdy dokonce i zabitími. V takových případech městská rada činila přísná opatření proti krčmářům, hráčům, nadbytečnému klení a také provozovatelkám nejstaršího řemesla na světě.⁸⁷

⁸⁵ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, sv. I/2, s. 357.

⁸⁶ *Tamtéž*, s. 358.

⁸⁷ *Tamtéž*, s. 359.

2. Cechovní systém v českých zemích

Cechy vznikaly přetvořením náboženských či humanitárních bratrstev, která byla zajištěna stavovskou podporou a od konce 13. století sdružovala řemeslníky příbuzných řemesel.⁸⁸ Větší rozmach cechovních organizací nadešel až od poloviny 14. století, kdy získávaly cechy pevnější formu a rozšířily se i do malých měst.⁸⁹ Dalšími názvy pro cech byly: „pospolnost“, „pořádek“, latinsky „societas“ a německy „die Zunft“.⁹⁰ Hlavním principem systému cechů byla ochrana práv cechovního řemesla k místnímu trhu.⁹¹ Prvotní svoboda řemesel ve městech tedy vedla velmi brzy k přesycení místního trhu a tím také k existenčnímu ohrožení řemeslníků.⁹² Řemeslník, který nebyl členem cechu, neměl oprávnění k práci, k nákupu surovin a k následnému prodeji hotových výrobků. V případě porušení některého z těchto pravidel byl náležitě potrestán a nazván „štolířem“ či „fušerem“.⁹³

Mezi další cechovní funkce patřila jednak péče o zchudlé a zestárlé mistry, z čehož se vyvinula charitativní opatření, tedy malé pravidelné příspěvky umožňující skromné živobytí a také náboženská funkce, která zapříčinila společné vystupování cechů při pohřbech svých členů s použitím společných nosítek s rouchy.⁹⁴

V cechu se sdružovalo zpravidla několik příbuzných řemesel, jelikož při malém počtu některých z nich nebyla všechna schopna organizovat se samostatně. Ve větších městech, kde bývalo 50–80 řemesel, tak postačovalo 20–30 cechů, zatímco v malých obcích stačil mnohdy jen jediný sdružený cech.⁹⁵ Každá řemeslnická organizace měla nejpозději od 15. století svůj znak a ty se v případě stejných řemesel nacházejících se v různých městech zpravidla podobaly. Nejčastěji znázorňovaly hlavní výrobek nebo charakteristický nástroj. Na veřejnosti byla hlavním odznakem cechu korouhev.⁹⁶

Řemesla se scházela u mistrů nebo po hospodách a v případě bohatého cechu i v cechovním domě. Při zasedáních se hodovalo z cechovního džbánu a jiného cínového nádoby ozdobeného znaky.⁹⁷

⁸⁸ J. RADOŠ, *Řezníci a uzenáři – významné události v čase*, s. 22.

⁸⁹ František HOFFMANN, *České město*, s. 246.

⁹⁰ J. RADOŠ, *Řezníci a uzenáři – významné události v čase*, s. 22.

⁹¹ J. JANÁČEK, *Řemeslná výroba*, s. 218.

⁹² F. HOFFMANN, *České město*, s. 247.

⁹³ J. RADOŠ, *Řezníci a uzenáři – významné události v čase*, s. 22.

⁹⁴ F. HOFFMANN, *České město*, s. 247.

⁹⁵ *Tamtéž*.

⁹⁶ *Tamtéž*, s. 248.

⁹⁷ *Tamtéž*, s. 247.

V průběhu 16. století byla až na knihtiskaře, lékárníky a švadlenky všechna řemesla organizována v ceších.⁹⁸ Řemeslníci se snažili v první polovině tohoto století posílit vlastní pozice a zabránit dovozu cizích výrobků na místní trh. Tímto způsobem vznikala první monopolní práva zaštitěná cechovním systémem.⁹⁹ Prudký nárůst počtu cechů byl ovlivněn hospodářskou situací projevující se roztržitostí sítě místních trhů, která podněcovala k vytváření cechů ve městech řemeslnického a řemeslnicko-zemědělského typu. V rámci politiky země se cechy projevovaly spíše individualisticky a ke společným jednáním přistupovaly jen v některých případech.¹⁰⁰

Důležitým mezníkem v existenci cechů se stal rok 1547, kdy jim byla Ferdinandem I. načas odebrána hlavní práva samosprávy.¹⁰¹ Co se však týče dlouhodobých důsledků, neměl tento postih zásadní vliv na změnu cechovní živnostenské soustavy, která se postupně zdokonalovala a stával se z ní složitý systém plný opatření a nařízení.¹⁰²

V čele cechovní struktury stáli obvykle dva cechmistři volení cechem a potvrzovaní městskou radou, opatrující cechovní pokladnici. Vedle nich působili i cechovní starší, takže vedení připomínalo správu města.¹⁰³ Konšelé, kteří před vznikem bratrstev řídili řemeslníky sami, postoupili cechmistrům soudní pravomoc nad členy cechů, ovšem pouze v záležitostech týkajících se řemesel. Cechmistři dále dohlíželi na kvalitu vykonané práce, na morálku mistrů a předsedali valným hromadám.¹⁰⁴

Jednání v cechu se zahajovalo zpravidla přinesením a otevřením cechovní truhlice, kde byla uchovávána cechovní statuta, pečetidlo, peníze, písemnosti mistrů i tovaryšů a cechovní archiv.¹⁰⁵ Pečeti používaly cechy jednak při ujednáních s městskou radou, jinými cechy a organizacemi a také k ověřování osvědčení vydávaných učňům, tovaryšům a mistrům. Pečeti sloužily též k potvrzení kvality výrobků. V případě, že nebylo možné připojit ji ke zboží, nahrazovaly pečeť cejchy, kolky a jiná znamení zaručená městskou radou nebo příslušným cechem. Pomocí připojených značek tak již ve středověku mohl spotřebitel kontrolovat kvalitu zboží.¹⁰⁶

⁹⁸ J. RADOŠ, *Řezníci a uzenáři – významné události v čase*, s. 22.

⁹⁹ J. JANÁČEK, *Řemeslná výroba*, s. 219.

¹⁰⁰ *Tamtéž*, s. 220.

¹⁰¹ J. RADOŠ, *Řezníci a uzenáři – významné události v čase*, s. 23.

¹⁰² J. JANÁČEK, *Řemeslná výroba*, s. 228.

¹⁰³ F. HOFFMANN, *České město*, s. 247.

¹⁰⁴ J. RADOŠ, *Řezníci a uzenáři – významné události v čase*, s. 23.

¹⁰⁵ F. HOFFMANN, *České město*, s. 247.

¹⁰⁶ *Tamtéž*, s. 431.

Vstup do jednotlivých cechů byl zpočátku podmíněn zaplacením malého vstupného. Po postupném nárůstu počtu mistrů se tento poplatek zvyšoval, čímž byl přístup do cechu ztížen.¹⁰⁷ Naopak rozhodnutí o nepřijetí do cechu nebo vyhození z něj bylo velice jednoduché. Stačilo zabít psa, dotknout se zemřelého či vzteklého zvířete nebo šibenice.¹⁰⁸ Kandidáti o přijetí museli předkládat list o poctivosti svého rodu a od roku 1357 také skládat určitou zkoušku neboli tzv. mistrovský kus. Pravidla cechovního zřízení poskytovala určité úlevy při vstupu do cechů synům mistrů, kteří měli po svých otcích půl práva nebo právo celé, což v praxi znamenalo, že skládali pouze půl vstupného anebo žádné.¹⁰⁹ Dcera mistra, která si vzala muže provozující řemeslo svého otce, zase přenášela výhody na svého ženicha.¹¹⁰ I vdova po zesnulém řemeslníkovi se obvykle znovu vdávala, a to většinou za tovaryše dotyčného řemeslného odvětví, který pokračoval ve vedení dílny či obchodu. Žena si však mohla počínat i samostatně a celá léta vést živnost v postavení mistra sama, i když vlastní práci zastávali převážně učňové a tovaryši.¹¹¹

Zejména od 2. poloviny 16. století omezovaly cechy výrobu určováním množství výrobků, které směl mistr vyprodukovat a prodávat na trhu, čímž automaticky docházelo ke zpomalování přirozeného ekonomického vývoje. Dále bylo pravidly určováno kolik tovaryšů, učňů a výrobních nástrojů smí mistr vlastnit. Některé suroviny byly nakupovány a rozdělovány několika řemesly společně, aby si mistři nezajišťovali pro svou výrobu větší množství surovin než ostatní. Toto opatření mělo vést k sociální rovnosti, ale v praxi si movitý mistr nakupoval tolik surovin, kolik potřeboval a chudý mistr zpracovával to, co mu přinesli samotní zákazníci nebo nepracoval vůbec.

K jednotlivým mistrům vstupovali do práce tovaryši vandrující po světě.¹¹² Ti museli vlastnit list dokazující vyučení a nástroj svého řemesla, jinak byli pokládáni za tuláky.¹¹³ Tovaryši většinou vystřídalí řadu míst v různých zemích, čímž postupně nasbírali cenné zkušenosti. Toto vandrování jim usnadňovala tovaryšská sdružení u cechů, která umožňovala přespání na cestě a mnohdy i nepatrnou podporu. Stávalo se také, že tovaryši během vandrování řemeslo opustili.¹¹⁴

¹⁰⁷ J. RADOŠ, *Řezníci a uzenáři – významné události v čase*, s. 23.

¹⁰⁸ *Tamtéž*, s. 24.

¹⁰⁹ *Tamtéž*, s. 23.

¹¹⁰ *Tamtéž*, s. 24.

¹¹¹ F. HOFFMANN, *České město*, s. 345.

¹¹² J. RADOŠ, *Řezníci a uzenáři – významné události v čase*, s. 24.

¹¹³ *Tamtéž*, s. 25.

¹¹⁴ F. HOFFMANN, *České město*, s. 246.

Vandrující tovaryš se po příchodu do města většinou poptal v místní hospodě, který mistr by ho zaměstnal a po prověření listu a nástroje byl staršími tovaryši přivítán a předveden před samotného mistra. Zaměstnání bylo sjednáváno zpravidla na několik týdnů. Výpovědní lhůta byla týdenní, před svátky a jarmarky třítydenní. Tovaryš pracoval v létě 17 a v zimě 14 hodin. Zimní práce začínala v říjnu a byla zahájena hovězí pečení při svíčkách (svíčkovou) podávanou mistrovou. Obvykle se nepracovalo o svátcích a v pondělí odpoledne. Při útěku bez výpovědi byl tovaryš nazván psancem.¹¹⁵

Srdečný vztah mezi mistry a tovaryši se postupně rozpadal od počátku 15. století, kdy nebyli tovaryši spokojeni s úrovní svých mezd a také s tím, že jim byla odepřena možnost stoupat po kariérním žebříčku. Dále se zvyšoval počet „kárníků“, tedy ženatých tovaryšů, kteří vandrovali se svými ženami a svůj majetek vozili na káře. Také přibývalo fušarů, řemeslníků provozujících řemeslo i přes nepřítomnost v cechu. Tovaryši se sdružovali ve spolcích pro zprostředkování práce a péči o nemocné a scházeli se v hospodách, kde se domlouvali na spolupráci proti mistrům a organizovali stávky, za které jim, v případě prozrazení, hrozilo částečné zmrzačení a v nejhorším případě smrt.¹¹⁶

Na nejnižším stupni cechovního systému stáli učedníci. Za učedníky byli podle vžitého ceremoniálu přijímáni statnější chlapci od pěti let. Doba učení nebyla pevně stanovena a mohla být zkrácena po zaplacení určité částky mistrovi, chudý učedník se však mohl učit až osm let. Učedník nahrazoval mistrovi náklady na stravu a ošacení svou prací a byl povinen mistra, majícího otcovské právo, ve všem poslouchat.¹¹⁷ V opačném případě bylo ze strany mistra přistoupeno k šikaně a tělesným trestům, které proměňovaly učednická léta v období trýznivého utrpení.¹¹⁸ V žádném případě však mistr nesměl učedníka zmrzačit či zabít. „... přijal-li by který řemeslník k sobě učedníka aneb jakéhožkoli služebníka a pro nějaký vejstupek někdy chtěl by ho potrestati, tehdy při trestání takovém má mírnost zachovati, aby ne tak trestal, až by učedníka k ochromení přivedl, aneb snad ovšem o zdraví připravil.“¹¹⁹ Po řádném vyučení obdržel učedník tovaryšské jméno a byl přijat mezi ostatní tovaryše.¹²⁰

¹¹⁵ J. RADOŠ, *Řezníci a uzenáři – významné události v čase*, s. 25.

¹¹⁶ *Tamtéž*, s. 26.

¹¹⁷ *Tamtéž*, s. 27.

¹¹⁸ F. HOFFMANN, *České město*, s. 246.

¹¹⁹ *Práva městská Království českého 1579*, edd. J. ŠOUŠA – J. VOJTÍŠKOVÁ – K. WOTSCHOVÁ, in: K. MALÝ a kol., *Práva městská Království českého. Edice s komentářem*, Praha 2013, s. 247.

¹²⁰ J. RADOŠ, *Řezníci a uzenáři – významné události v čase*, s. 27.

Cechovní systém byl postupně vytlačován novými manufakturními výrobami objevujícími se na počátku 18. století. Se stále se zvyšujícím počtem zakládaných faktur se zmenšoval výskyt cechů, který byl definitivně zakázán r. 1859. Tímto úkonem z českých měst zmizela poslední právní instituce mající kořeny hluboko ve středověku a byla nahrazena společenstvy podepřenými novým živnostenským řádem.¹²¹

2.1 Řeznické cechy

Vznik jednotlivých řeznických cechů nelze datovat jednotným letopočtem, jelikož se jednalo o dosti dlouhodobý a nerovnoměrný proces, který v každém regionu probíhal samostatně.¹²² Vzhledem ke skutečnosti, že řezníci byli ve městech nově vznikajícím řemeslem, tak si měšťané po dlouhou dobu nechtěli nechat vzít právo na chov a porážku dobytka.¹²³ Mezi potravinářskými cechy ve městech všech velikostí však získali řezníci jak v českých zemích, tak i ve střední Evropě poměrně rychle výsadní postavení, a to z toho důvodu, že byli bohatší než ostatní řemeslné cechy a zásobili obce hlavní potravinou, tedy masem.¹²⁴ To bylo spolu s chlebem a pivem základem stravy pracujících.¹²⁵

Jejich vliv spadá již do 13. století, kdy se také poprvé setkáváme v latinsky psaných pramenech s pojmem řezník.¹²⁶ Jak byli významní, dokazuje pořadí zástupců jednotlivých cechů v královském průvodu konajícím se roku 1283, ve kterém pražští řezníci zaujali místo ihned za městskou radou, tedy v čele všech řemesel.¹²⁷ Své významné postavení si udržovali řezníci napříč staletími a výjimkou nebylo ani sledované 16. století, kdy spolu s ostatními potravinářskými cechy (sladovníky, pekaři a perníkáři) zaujímali 25-26% zastoupení mezi všemi řemesly.¹²⁸

Po celá staletí se starali řezníci o rozvoj svého řemesla a stáli věrně po boku českých králů. Když v listopadu roku 1310 přijel Jan Lucemburský k branám Starého Města pražského, řezníci jako první odehnali korutanské žoldnéře, rozsekali sekerami Dobytčí bránu v Dlouhé ulici a umožnili králi vjezd do města. Za tuto podporu jim bylo uděleno ocenění ve formě znaku: na červeném praporu nebo štítě směli mít

¹²¹ Vladimír Jan SEDLÁK, *O ceších a jejich archivech*, Archivní příručka. Sborník přednášek o archivní praxi, Praha 1948, s. 203.

¹²² J. RADOŠ, *Řezníci a uzenáři - významné události v čase*, s. 22.

¹²³ Zikmund WINTER, *Zlatá doba měst českých*, Praha 1991, s. 199.

¹²⁴ Zikmund WINTER, *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách*, Praha 1909, s. 653.

¹²⁵ Josef PETRÁŇ a kol., *Dějiny hmotné kultury sv. I/2*, Praha 1985, s. 686.

¹²⁶ Vlastimil VONDRUŠKA – Alena VONDRUŠKOVÁ, *Řemesla a výroba*, Praha 2015, s. 178.

¹²⁷ J. RADOŠ, *Řezníci a uzenáři – významné události v čase*, s. 22.

¹²⁸ J. JANÁČEK, *Řemeslná výroba*, s. 190.

jednocasého bílého lva bez korunky (někdy se sekerou v tlapě) a na druhé straně oděnce prosekávající bránu s mříží. Mimo to směli mít i pečeť s podobným lvem. Mistr řeznický, stojící tehdy v čele všech řezníků, byl jmenován pražským primátorem.¹²⁹

Patronem českých řezníků byl vždy svatý Jakub, jehož kostel na Starém Městě pražském řezníci několikrát zachránili před pleněním a drancováním davu, jak také znázorňuje nástropní malba v kostele. Za mnohé udatné činy získali řezníci čestné právo zříditi si v kostele kryptu, nad jejímž vchodem je mramorová deska s latinským nápisem a vytesaným českým lvem.¹³⁰

Stejně jako v jiných řemeslných společenstvech stál v čele cechu jeden nebo dva cechmistři volení z řad členů cechu a potvrzovaní městskou radou. Náplní jejich práce bylo urovnávání sporů mezi mistry a podřízenými tovaryši, dohlížení nad správným výkladem a dodržováním cechovních artikulů a svolávání cechu k poradám. Cech jako celek rozhodoval o přijetí nových mistrů po prokázání tzv. listu poctivého splození, dokladu o vyučení, vandru a chování.¹³¹ Na počátku 14. století král Jan potvrdil, že do řeznického cechu nesmí být přijat nikdo, kdo nebyl synem nebo dědicem řeznického mistra nebo pokud se neoženil s dcerou či vdovou po řeznickém mistru.¹³² Podle řeznických artikulů byla minimální doba výuky učně 4 roky a vyučený tovaryš směl odejít od svého mistra nejdříve za rok.¹³³

V porovnání s ostatními řemesly byl počet řezníků průměrný, ale za to neexistovalo město, ve kterém by se nevyskytovali.¹³⁴ Při zakládání měst byl totiž alespoň jeden řeznický krám podmínkou.¹³⁵ Nejvíce se jich nacházelo v hlavním městě, kde již před husitskou revolucí připadalo na 2250 pražských domů 214 privilegovaných řeznických krámů.¹³⁶ Ve většině měst byl počet krámů přesně vymezený městskou radou, a proto se v častých případech stávalo, že řezníci je co do množství převyšovali.¹³⁷ Z toho důvodu byli přebývající řezníci nuceni prodávat své výrobky mimo krám a čekali na smrt majitele, aby ho mohli od pozůstalé vdovy odkoupit. Ve městech, kde byly krámy pod správou konšelů, řezníci o krám losovali, což bylo jistě

¹²⁹ J. RADOŠ, *Řezníci a uzenáři – významné události v čase*, s. 15.

¹³⁰ *Tamtéž*.

¹³¹ Josef RADOŠ, *Řezníci a uzenáři ve světle věků*, Praha 2006, s. 13.

¹³² J. RADOŠ, *Řezníci a uzenáři – významné události v čase*, s. 38.

¹³³ Zdeněk, DVOŘÁČEK, *Povídání o řeznickém cechu a recepty ze soukromých receptářů*, Praha 1992, s. 10–11.

¹³⁴ Z. WINTER, *Řemeslnictvo*, s. 653.

¹³⁵ Z. DVOŘÁČEK, *Povídání o řeznickém cechu*, s. 9.

¹³⁶ Z. WINTER, *Řemeslnictvo*, s. 653.

¹³⁷ J. RADOŠ, *Řezníci a uzenáři – významné události v čase*, s. 30.

spravedlivější.¹³⁸ Od 15. století bylo také možné koupit krám několika řezníky, kteří se následně o jeho provoz po dnech střídali.¹³⁹ Vedle chudých řeznických mistrů bez krámu se hlavně v Praze nacházeli tací, jejichž majetek obsahoval více masných krámů, což byl případ staroměstského řezníka Jiříka Ovčičky vlastníciho krámů šest nebo novoměstského řezníka Pavla Henrycha, který po sobě zanechal krámů čtrnáct a čtvrt.¹⁴⁰

Masným krámům objevujícím se od 14. století se v době jejich vzniku říkalo také masné lavice nebo kotce. Ty stály na náměstích a měly podobu dřevěných stánků nebo jednoduchých prodejních pultů stojících obvykle v řadě proti sobě, takže tvořily jakousi uličku.¹⁴¹ Soustředit prodejce potravin na jednom místě bylo výhodné nejen pro zákazníky, ale také pro městskou radu, která tak měla nad řezníky lepší dohled. „*A ti, kteří tunné a slané zboží nám prodávají, aby hodné a neshnilé neb sfalšované prodávali, lidi neoklamávali a netrávili.*“¹⁴² Konstruovány byly kotce pečlivěji než např. krámy pekařské a měly stříšku, aby na maso nesvítilo přímé slunce.¹⁴³ Díky tehdejším hygienickým podmínkám krámy zapáchaly a byly častými zdroji nemocí. Proto bývaly tyto stánky přesouvány na jiná místa, především ke hradbám.¹⁴⁴ Po husitských válkách se začaly v řadě měst původní dřevěné stánky rušit a nahrazovat velkými zděnými budovami, v nichž byly všechny řeznické krámy soustředěny pod jednou střechou. Stavba se nazývala masné krámy a umožňovala větší kvalitu prodeje. Kromě něj se uvnitř nacházela i kuchyně, v níž se vařily teplé polévky, maso a jiné masné výrobky, které se nabízely spolu s pečivem. Jídlo se na místě i konzumovalo.¹⁴⁵

Ceny masných krámů se lišily jak sledovaným obdobím, tak také městem, ve kterém se krámy nacházely. Například v polovině 15. století platily krámy za svou živnost ročně 5 až 10 kop a postupně se tato suma zvyšovala. Největší částky se samozřejmě objevovaly v hlavním městě, kde se roku 1579 malostranské krámy prodávaly za 60 až 90 kop a na počátku následujícího století dokonce za 100 až 200 kop grošů českých.¹⁴⁶ Pro svoji lukrativnost byly v některých městech krámky kupovány

¹³⁸ Z. WINTER, *Řemeslnictvo*, s. 653.

¹³⁹ V. VONDRUŠKA – A. VONDRUŠKOVÁ, *Řemesla a výroba*, s. 181.

¹⁴⁰ Z. WINTER, *Řemeslnictvo*, s. 654.

¹⁴¹ F. HOFFMANN, *České město*, s. 163.

¹⁴² *Práva městská Království českého 1579*, in: K. MALÝ a kol., *Práva městská Království českého*. Edice s komentářem, s. 432.

¹⁴³ V. VONDRUŠKA – A. VONDRUŠKOVÁ, *Řemesla a výroba*, s. 180.

¹⁴⁴ F. HOFFMANN, *České město*, s. 163.

¹⁴⁵ V. VONDRUŠKA – A. VONDRUŠKOVÁ, *Řemesla a výroba*, s. 182.

¹⁴⁶ Z. WINTER, *Řemeslnictvo*, s. 654.

jako výhodná investice měšťany, kteří řeznické řemeslo neprovozovali, ale krámy pronajímali nebo později se ziskem prodávali.¹⁴⁷

Nežádoucí konkurencí řeznickému cechu byli tzv. huntýři, tedy neplnoprávní řezníci nepatřící do žádného cechu, postrádající masný krám a vyučení. Huntýři se jim říkalo podle kárky (huntu), na níž vozívali své zboží a případně přímo z ní na ulici prodávali. Jejich postavení se místo od místa měnilo, řezníci proti nim sice útočili, ale zcela zlikvidovat se je nepodařilo. Huntýři měli právo účastnit se městských trhů a poskytovat tak obyvatelům města právo výběru mezi nimi a řezníky, což městská rada podporovala a řezníkům jimi často hrozila. Po mnohých potyčkách došlo roku 1446 k dohodě, podle níž směli huntýři porážet dobytek pouze v pátek a maso prodávat v sobotu a zásadně ne v hospodách. Po porušení této dohody se jim maso mělo odebrat a dát chudým do špitálu. Příklad z tohoto pravidla si odnesla i mnohá venkovská města. Poněkud jiná situace byla např. v Brandýse nad Labem, kde bylo řezníků málo, a tak směli huntýři prodávat maso ve městě dvakrát do týdne.¹⁴⁸ Navzdory takto limitovaným prodejům masa byli celkem zámožní, po husitských válkách se někteří objevují i mezi majiteli pražských domů a měšťany.¹⁴⁹

Jakmile se město jen trochu rozvinulo, zřídilo pro řezníky společná jatka či porážku zvanou též kytlof nebo šlachtata.¹⁵⁰ Ta se nacházela poblíž některé z bran u hradeb, aby nebylo nutno hnát dobytek po ulicích přes město. Z předpisů pro chod jatek se dozvídáme, že dobytek se směl porážet jen ráno a úklid (smytí krve a vyvezení odpadků před hradby) bylo nutno dokončit do oběda.¹⁵¹ V případě nucené porážky se maso prodávalo levněji, muselo být viditelně označené a prodávající řezník musel mít na hlavě slaměný věnec, aby každý viděl, jaké maso prodává.¹⁵² Ve městech, kde se nacházela větší židovská ghetta, mívali vlastní krámy, někdy i jatka, židovští řezníci. Tímto povolením se vycházelo židům vstříc, aby mohli zabíjet dobytek svým košer způsobem.¹⁵³

Skoro každý měšťan choval dobytek, byl tedy svým vlastním samozásobitelem vepřovým a drůbežím masem.¹⁵⁴ Tradičně se však vedly spory o to, kdo má vepře porážet. Cech řezníků argumentoval tím, že má právo konat všechny zabijačky v okruhu

¹⁴⁷ V. VONDRUŠKA – A. VONDRUŠKOVÁ, *Řemesla a výroba*, s. 181.

¹⁴⁸ J. RADOŠ, *Řezníci a uzenáři – významné události v čase*, s. 32.

¹⁴⁹ V. VONDRUŠKA – A. VONDRUŠKOVÁ, *Řemesla a výroba*, s. 180.

¹⁵⁰ F. HOFFMANN, *České město*, s. 238.

¹⁵¹ V. VONDRUŠKA – A. VONDRUŠKOVÁ, *Řemesla a výroba*, s. 180.

¹⁵² Z. DVOŘÁČEK, *Povídání o řeznickém cechu*, s. 10.

¹⁵³ J. PETRÁŇ a kol., *Dějiny hmotné kultury sv. I/2*, s. 687.

¹⁵⁴ *Tamtéž*, s. 680.

jedné míle od hradeb města, zatímco měšťané hájili právo zabíjet svůj dobytek pro vlastní spotřebu sami. Někteří však přesto využívali služeb řezníků.¹⁵⁵ Hovězí maso získávali měšťané z masných krámů. Bylo to dáno zejména tím, že hovězí kus dorůstal správné velikosti na porážku průměrně tři roky, zatímco drůbež či vepřový dobytek bylo možnost konzumovat již během roku. Další faktor příklánějící se k prodeji hovězího v masných krámech byl ten, že po porážce dobytka bylo tolik masa, že bylo skoro nemožné ho zkonsumovat tak rychle, aniž by se časem zkazilo.¹⁵⁶ Na vesnicích byl tento problém řešen tak, že se většinou domluvili hospodáři v rámci jedné vesnice, dobytek zabíjeli po deseti či čtrnácti dnech a poražené maso si mezi sebou rozdělili.¹⁵⁷ Masné krámy byly tedy zvláště pro výsek hovězího masa zařízením účelným a nezbytným.¹⁵⁸

Nakoupený jatečný dobytek měli řezníci před zabitím ve chlévě na dvoře, v zadní části domovní parcely. Někteří chovali dobytčata na vesnicích v okolí města. Zvířata byla zabíjena buď přímo v jatečných chlévech, anebo v obecních jatkách a do masných krámů se vozilo maso již zčásti naporcované.¹⁵⁹ Velice se dbalo na kvalitu masa a kontrolu poraženého dobytka. „*Hovada, která se bítí mají, zvláště potřebné jest, aby hovado zdravé bylo. Pozná se to podle jazyku. Vytáhne-li se a je čistý, je hovado zdravé.*“¹⁶⁰ Od roku 1423 se pražští řezníci usnesli, že nebude zabíjen březí dobytek. Řezník směl prodávat maso jednoho či více druhů, nasolené a uzené maso a husy.¹⁶¹ Podle celních sazebníků se ve 14. století uzené maso z Čech dokonce vyváželo.¹⁶² Zda se bude maso prodávat od oka, kusu nebo na váhu bylo určováno místní samosprávou.¹⁶³ Jelikož prodej masa nebyl otázkou politické stability, jen zřídka se objevovaly snahy o regulaci jeho cen.¹⁶⁴ V Čechách na rozdíl od Francie nebylo zakázáno zpracovávat a konzumovat maso koňské, psí a kočičí. Nesmělo se však jíst „*maso nemocné, nečisté, z dobytka chromého, závrativého, od vlka zkousaného, zšelmitého, maso schované u lidí malomocných, maso od kata a konědry*“¹⁶⁵ (rasa,

¹⁵⁵ Vlastimil VONDRUŠKA, *Život ve staletích: 15. století*, Brno 2012, s. 74.

¹⁵⁶ J. PETRÁŇ a kol., *Dějiny hmotné kultury sv. I/2*, s. 680–681.

¹⁵⁷ V. VONDRUŠKA – A. VONDRUŠKOVÁ, *Řemesla a výroba*, s. 178.

¹⁵⁸ J. PETRÁŇ a kol., *Dějiny hmotné kultury sv. I/2*, s. 680–681.

¹⁵⁹ *Tamtéž*, s. 687.

¹⁶⁰ Z. DVOŘÁČEK, *Povídání o řeznickém cechu*, s. 10.

¹⁶¹ J. RADOŠ, *Řezníci a uzenáři – významné události v čase*, s. 34.

¹⁶² V. VONDRUŠKA – A. VONDRUŠKOVÁ, *Řemesla a výroba*, s. 179.

¹⁶³ J. RADOŠ, *Řezníci a uzenáři – významné události v čase*, s. 35.

¹⁶⁴ V. VONDRUŠKA – A. VONDRUŠKOVÁ, *Řemesla a výroba*, s. 178.

¹⁶⁵ Konědřící prodávali maso z poražených koní.

konědřiče).¹⁶⁶ Řezníci vyráběli při porážkách vařené výrobky (např. jelita a klobásy). Lůj byl dodáván mydlářům vyrábějícím cejchovaná mýdla, svícníkům a voštinářům.¹⁶⁷ Mezi řeznické specialisty patřili drobníci (zpracovávající jen drůbeží maso), lojovníci, sádelníci, uzenáři a dršťkaři.¹⁶⁸

2.1.1 Řeznický cech v Hradci Králové

Řezníci měli v Hradci Králové stejně jako v ostatních městech vždy významné postavení. Roku 1357 biskup Jan ze Středy udělil litomyšlským řezníkům privilegia podle hradeckého vzoru, což dokazuje skutečnost, že hradečtí řezníci byli jednou z nejstarších organizací ve městě, protože jejich artikule musely vzniknout v době před tímto rokem.¹⁶⁹ Artikule byly děleny do šesti oddílů, z nichž nejzajímavějším je článek o slušném chování řezníků k zákazníkům a stanovení trestů „za nestydatost k ženským“.¹⁷⁰ Další články upravovaly přijímání do cechu, řízení cechu, monopol prodeje, zakazovaly, aby řezníci mezi sebou soutěžili cenami při nákupu dobytka a poslední článek stanovil zásady pro jakost masa.¹⁷¹ Původní artikule shořely během požáru města spolu s listinou, která udělovala hradeckým řezníkům právo užívat erb bílého lva se zlatou korunou. Toto právo bylo opětovně potvrzeno dne 10. srpna 1509 králem Vladislavem II.¹⁷² Privilegia krále Vladislava II. o nadání erbu a cechovním pořádku byly roku 1547 řeznickému cechu v důsledku povstání měst odebrány a na jejich navrácení musel cech čekat celých jedenáct let. Řeznická privilegia byla dále potvrzena králem Maxmiliánem II. v roce 1567 a Rudolfem II. roku 1604. Maxmilián navíc přidal vlastní usnesení, na jehož základě nesměly neosedlé osoby vykrmovat, porážet dobytek a připravovat z něj příslušné pokrmy.¹⁷³

Dne 30. května 1527 vydala městská rada výrok, který ustanovil povinnost mistra řeznického dostavit se osobně na trh na Bílou sobotu o Velikonocích, kdy byla poptávka po mase největší. V případě nepřítomnosti by na celý rok ztratil své prodejní právo. Jako omluva byla brána pouze nemoc nebo jiná závažná příčina. Mistr však za sebe musel poslat svou sekyru a zaplatit 1 groš.¹⁷⁴

¹⁶⁶ J. RADOŠ, *Řezníci a uzenáři – významné události v čase*, s. 34.

¹⁶⁷ *Tamtéž*, s. 35.

¹⁶⁸ *Tamtéž*, s. 33.

¹⁶⁹ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové, sv. I/1*, s. 56.

¹⁷⁰ V. VONDRUŠKA – A. VONDRUŠKOVÁ, *Řemesla a výroba*, s. 179.

¹⁷¹ Vlastimil VONDRUŠKA, *Život ve staletích: 14. století*, Brno 2011, s. 84.

¹⁷² J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové, sv. I/1*, s. 172.

¹⁷³ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové, sv. II/1*, s. 267.

¹⁷⁴ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové, sv. I/1*, s. 173.

Všechny hradecké cechy se musely v případě žádosti panovníka o půjčku podílet např. na financování války proti Turkům nebo na zakoupení pardubického panství.¹⁷⁵ Na tyto půjčky přispívaly v závislosti na svých finančních možnostech. Soukeníci tak roku 1570 byli ochotni panovníkovi půjčit pouhých 20 kop grošů¹⁷⁶ na rozdíl od řezníků, kteří poskytli pětinasobek.¹⁷⁷

V jižní části dnešní ulice Tomkovy (dříve Řeznické a později Jungmannovy)¹⁷⁸ u křížení s ulicí Klicperovou se nacházely masné krámy, které se podle velikosti dělily na malé a velké.¹⁷⁹ Nejstarší zmínka o masných krámech je z roku 1358,¹⁸⁰ kdy Karel IV. svolil, aby několik masných krámů patřících špitálu sv. Anny bylo vyměněno za poplužní dvůr v Plotištích.¹⁸¹ Nejdříve měly krámy podobu dřevěnou, po roce 1804 zděnou. Ke zvýraznění byly natřeny červenou barvou.¹⁸² Nedaleko nich, nejspíše v dnešní ulici Špitálské, se nacházely i pekařské krámy neboli chlebné lavice.¹⁸³ Prostřednictvím potrubí byla po Hradci Králové rozváděna voda. Není zřejmé, kdy přesně bylo toto potrubí zavedeno i v Tomkově ulici, ale na konci 16. století se již bezpečně v masných krámech a jejich okolí nacházelo.¹⁸⁴ Velké i malé masné krámy byly roku 1586 poškozeny požárem ve městě,¹⁸⁵ který vznikl v zadním traktu jednoho domu při pálení pálenky.¹⁸⁶ Následujícího roku odpustil Rudolf II. poškozeným na tři roky berně a posudné a Beneši Tesařovi a Pražákovi, řemeslníkům opravujícím masné krámy, byly z každého krámu vyplaceny přídavky.¹⁸⁷

I v Hradci Králové se městská rada musela potýkat se samolibostí a přílišným sebevědomím řezníků stěžujících si na přesporní prodávající maso během pravidelných sobotních trhů,¹⁸⁸ které udělila Hradci Králové ve svém privilegii z roku 1382 císařovna Eliška.¹⁸⁹ První spory byly vyřešeny pravidly Vladislava II., podle nichž museli huntýři předkládat svůj dobytek určený na porážku prohlídce a schválení starších

¹⁷⁵ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, sv. I/2, s. 257.

¹⁷⁶ Ve zdroji není uvedeno, zda se jedná o groše české či míšeňské.

¹⁷⁷ F. de Paula ŠVENDA, *Druhý železný obraz*, Rozdíl III., s. 217.

¹⁷⁸ B. DEJMEK, *Historie a současnost Hradce Králové*, s. 108.

¹⁷⁹ J. VOJTÍŠKOVÁ, *Městští zaměstnanci*, s. 442.

¹⁸⁰ Zdeněk DOUBEK – Helena REZKOVÁ, *Starý Hradec Králové dům od domu*, Hradec Králové 2009, s. 11.

¹⁸¹ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, sv. I/1, s. 54.

¹⁸² Z. DOUBEK – H. REZKOVÁ, *Starý Hradec Králové*, s. 314.

¹⁸³ J. VOJTÍŠKOVÁ, *Městští zaměstnanci*, s. 442.

¹⁸⁴ *Tamtéž*, s. 438.

¹⁸⁵ F. de Paula ŠVENDA, *Druhý železný obraz*, Rozdíl IV, s. 126–128.

¹⁸⁶ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, sv. I/2, s. 355.

¹⁸⁷ F. de Paula ŠVENDA, *Druhý železný obraz*, Rozdíl IV., s. 136–137.

¹⁸⁸ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, sv. I/1, s. 172.

¹⁸⁹ Jeronym Jan Nepomuk SOLAŘ, *Dějepis Hradce Králové nad Labem a biskupství hradeckého*, Praha 1870, s. 21.

hradeckého cechu, museli prodávat i jiné, než pouze vepřové maso a nesměli nakupovat dobytek na porážku na hradeckých předměstích a ve vzdálenosti jedné míle od města.¹⁹⁰ Podle již zmiňovaného výroku rady z roku 1527 musel stát při schválení dobytka přesporní řezník u svého kusu a prohlídky se prováděly podle ročního období v pátek v poledne nebo brzy ráno.¹⁹¹ Opětovné stížnosti byly roku 1561 směřovány přímo císaři, který požadoval po purkmistru i radě vysvětlení¹⁹² a následně ustanovil zvláštní tříčlennou komisi v čele s podkomořím, aby prošetřila, zda byla privilegia opravdu porušována.¹⁹³ Spory mezi řezníky vedly roku 1560 k založení specializované knihy zaměřené na nájmy a prodeje masných krámů.

¹⁹⁰ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové, sv. I/1*, s. 172.

¹⁹¹ *Tamtéž.*, s. 173.

¹⁹² F. de Paula ŠVENDA, *Druhý železný obraz*, Rozdíl III., s. 140.

¹⁹³ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové, sv. II/1*, s. 267.

3. Kniha smluv na nájem a prodej masných krámů (též zápisy cechovních pořádků) 1560–1803

Kniha smluv na nájem a prodej masných krámů (též zápisy cechovních pořádků) z let 1560 až 1803 patří do skupiny městských knih soudnictví nesporného.¹⁹⁴ Celkem se z královéhradecké městské kanceláře z působnosti předbělohorských radních písařů dochovalo pouze 13 městských knih. Kromě knihy smluv na nájem a prodej masných krámů to jsou: Pamětní kniha cca 1540–1757, Kniha svatebních smluv 1562–1622, Trhová kniha černá 1532–1606, Trhová kniha bílá 1575–1707, Trhová kniha žlutá 1588–1696, Trhová kniha zelená 1604–1679 (1706, 1801), Trhová kniha bílá 1617–1716, Registra (1590) 1591–1597, Registra 1587–1591, 1596–1608, Kniha závětí 1612–1745, Kniha smluv 1620–1703 (1706) a Registra rukojemství 1577–1581.¹⁹⁵ Z tohoto výčtu je zřejmé, že z hradeckého prostředí není dochována žádná další podobná specializovaná kniha smluv vedená pod autoritou rady, do níž by zapisovali své právní záležitosti členové určitého cechovního společenství,¹⁹⁶ což činí z knihy smluv na nájem a prodej masných krámů jedinečný a nenahraditelný pramen.

3.1 Diplomaticko-paleografický rozbor

Kniha o rozměrech 21,5 x 31 cm má původní koženou renesanční vazbu s květovanými ornamenty a téměř již nečitelným názvem „*Liber macellorum*“. V úvodu je písemnost dobově označena jako „*Kniha o pořádcích cechu řeznického a o koupení krámův masných. Léta 1560.*“ Na dalším listu začíná průběžně doplňovaný dobový jmenný rejstřík v abecedním pořádku, přičemž základem bylo křestní jméno. V knize je zachována dobová foliace s číslováním počínající od folia zachycujícího opis nařízení městské rady z 24. května 1560.¹⁹⁷ Z městských radních písařů doby předbělohorské se na zapsání smluv podíleli: písař Ondřej, Jan Žák z Radobejle, Jan Albus Klatovský, M. Jan Kotoul, Jan Vencelín Boleslavský, Gabriel Svěchin z Paumberka, Václav Kotoul, Václav Plácel z Elbingu, Jan Libocký z Libé Hory, M. Jiřík Vodička Horažďovský, Mikuláš Štípák, Eliáš Crusius, Jáchym Kameník, Jiří Vokáč Dvorský, M. Jiří Marcotius a Jan Tobolecus.¹⁹⁸

¹⁹⁴ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 209. Ke specifikům královéhradecké městské kanceláře v době předbělohorské srov. J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 107–313.

¹⁹⁵ *Tamtéž*, s. 180–181.

¹⁹⁶ *Tamtéž*, s. 239.

¹⁹⁷ *Tamtéž*, s. 234.

¹⁹⁸ *Tamtéž*, s. 234–235.

Do této úřední knihy bylo zapisováno v letech 1560–1803, přičemž prvotní zápisy jsou zachyceny českou novogotickou kurzivou, do které se postupně přidávají i prvky německé novogotické kurzivy, která posléze vítězí. V knize jsou doloženy i četné přípisky, a to i z 19. století. Na posledním neoznačeném foliu je uveden úřední záznam z roku 1850 z pera magistrátního úředníka Josefa Eckerta, jenž knihu parafoval, znějící: *„Dieses Grundbuch enthält 393 beschriebene und 207 unbeschriebene Blattseiten und zwar von Litt. A1 bis O25. Grundbuchamts Königgrätz am 31. Jänner 1850. Obige Abschlissungsklaustel wird dahin berächtigt, dass gegenwärtiges Grundbuch Drei Hundert Blätter enthält. Königgrätz am 11. März 1850.“*¹⁹⁹

K roku 1559 bylo uzavřeno celkem 62 smluv, přičemž do knihy byly zapsány až následující rok. Záznamům předchází opisy listin vydaných purkmistrem a městskou radou 24. května 1560 a 13. března 1564. Podnětem pro založení této specializované úřední knihy byla napjatá situace v řeznickém cechu, která byla právě řešena vydanými listinami. Za květnovým ustanovením opsaným písařem Ondřejem byla vynechána další folia pro potřeby zachycení dalších nařízení. Jediné ustanovení, kterého se to týkalo, bylo březnové z roku 1564. Poslední smlouva byla do knihy zachycena k 4. únoru 1803.

Hlavní části knihy předchází záznam: *„Tuto se pořádně zapsalo, zač který a komu, v kterých krámích, na jaký závdavek a placení prodán jest takový krám. Stalo se v radě v pondělí den svatě panny Barbory léta Páně 1559.“*²⁰⁰ Jednotlivé smlouvy byly zachyceny systémem vedení reálných folií, přičemž mezi nejstaršími uzavřenými trhy z let 1560 byly vynechány vždy tři volná folia pro zápisy týkající se dalších úkonů s majetkem. Z dalších záznamů je zřejmé, že k 23. srpnu roku 1568 byla důchodním úředníkem Izajášem Šatným z Olivetu provedena kontrola finančních pohledávek od jednotlivých majitelů masných krámů.

K paleografické analýze se dá obecně říci, že veškeré nejstarší zápisy z knihy smluv na nájem a prodej masných krámů jsou zapsány jednou písařskou rukou, a to písařem Ondřejem. Ten se poprvé jako písař objevil roku 1544 při koupi Traksovského domu za 750 kop grošů míšeňských. Následná zmínka o jeho osobě se vyskytuje k 29. červenci 1548 v hradecké pamětní knize, kde se jeho jméno objevuje ve svědečné

¹⁹⁹ AMHK, *Knihy smluv na nájem a prodej masných krámů (též zápisy cechovních pořádků) 1560–1803*, fol. O27.

²⁰⁰ *Tamtéž*, fol. B3r.

řadě v opisu smlouvy uzavřené mezi panem z Pernštejna a Hradeckými týkající se vedení vody na hradecké mlýny.²⁰¹

Nejmladší dochovaná písemná zpráva o jeho působení ve funkci písaře pochází z roku 1556, kdy je zmiňována jeho půjčka z roku 1554 ve výši 100 kop grošů míšeňských ze zádušních peněz, které splatil na sv. Jiří a sv. Havla po 6 kopách míšeňských.²⁰² K roku 1561 je poprvé K. J. Bienerem zmíněn na konšelském postu. Následujícího roku získal predikát Levhartický z Levhartic, jedná se tedy o otce radního písaře Adama Levhartického z Levhartic. Ondřej Levhartický je poté doložen k letům 1558 a 1561–1565 jako radní a v roce 1566 dosáhl až na funkci primase.²⁰³

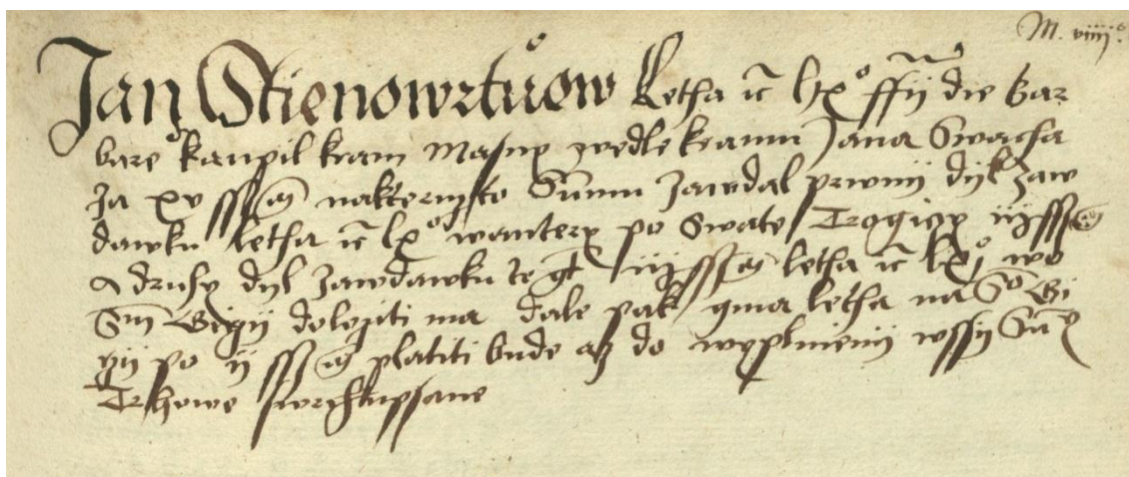
Převážná většina zápisů písaře Ondřeje je dobře čitelná a pečlivě zapsaná. Všechny editované smlouvy a nařízení městské rady jsou psány českou novogotickou kurzivou. Jedním z nejcharakterističtějších znaků písma jsou dlouhé dříky zasahující do následujících řádků. V zápisech si dal písař záležet na důkladných mezislovních i meziřádkových mezerách. Ačkoliv se jedná o kurzivu, písmo není tak spojité. Pro tvar písma jsou charakteristické menší oblé litery, často zcela oddělené a pečlivě vykreslené. V textu se nacházejí jak suspenzní, tak kontrakční zkratky typické pro dobu vzniku pramene. Pro zapisování částek používá písař římských číslic. Sklon písma je vpravo. Až na litery *r* a *s* se písmena objevují v ustálené podobě.

Typické litery písaře Ondřeje	
	Okrouhlé kurzivní <i>r</i> .
	Kurzivní <i>r</i> s rozštěpeným dříkem.
	Gama <i>s</i> .
	Dlouhé <i>s</i> .
	Minuskulní <i>s</i> .
	Okrouhlé <i>d</i> se smyčkou vlevo.

²⁰¹ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 158.

²⁰² *Tamtéž*.

²⁰³ *Tamtéž*, s. 159.

3.2 Ustanovení o masných krámech

Roku 1560 bylo sepsáno nařízení městské rady, které je uvedené na začátku knihy smluv na nájem a prodej masných krámů pro léta 1560–1803. Toto ustanovení upravující především majetkové poměry týkající se masných krámů bylo sepsáno na podnět mnohačetných stížností řeznických mistrů ohledně dědičnosti krámů.²⁰⁴ Řeznickým mistrům se především nelíbilo, že předešlá praxe umožňovala dědičnost krámů pouze mezi manžely, a krámy se tak nepředávaly dětem. „... tak když pán Bůh všemohoucí na kterou osobu z nich smrt dopustiti a z tohoto světa povolati ráčil, že dědicové jejich takových krámův jmíti a po nich proti mateři nebo maceše své obdržeti nemohli ...“²⁰⁵ Po smrti mistra tedy přešel krám na jeho manželku, která se ve většině případů provdala za řeznického tovaryše, a ten po její smrti masný krám zdědil. Synové řeznických mistrů neměli jedinou možnost krám získat.

Městská rada tedy nařídila, že sami konšelé budou jednotlivé krámy řezníkům prodávat a ti budou moci s nimi kšaftovat, prodávat je, darovat a dědičné právo se bude vztahovat nejen na manželky, ale i syny a dcery. „... od dnešního dne osoby a spolusousedé naši téhož cechu řemesla řeznického ty a takové krámy masné již dědičně měli, drželi, o nich kšaftovati, dáti, prodati a jich dědicové obojího pohlaví, toličež manželky jejich, jakž k jinému statku, tak k těm krámům nápadní právo a spravedlnost míti mohli.“²⁰⁶

²⁰⁴ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, sv. II/1, s. 272.

²⁰⁵ AMHK, *Knihy smluv na nájem a prodej masných krámů (též zápisy cechovních pořádků) 1560–1803*, fol. A1r.

²⁰⁶ Tamtéž, fol. A1v.

Město si naproti tomu vymohlo, aby se platy, které se z krámů odváděly, vybíraly důchodními úředníky o středopostí a v případě nezaplacení musel krám zůstat o Bílé sobotě a případně i o dalších trzích zavřený. *„Předkem což se platu do měšce obecního, kterýž od starodávna s týchž krámů placen býval dotýče, ten se přitom každém krámu a osobě jakž a co z kterého placeno bejvalo a býti má, zůstavuje tak, aby každého roku o středopostí od dotčených držitelův těch krámů nynějších i budoucích úředníkům obecním důchodním tomu na místě vší obce voleným dědičně jim placen a dáván byl ...“*²⁰⁷

Prodej jednotlivých krámů však nesměl ovlivnit předchozí vydaná ustanovení zakotvující bití masa, jeho prodej a dostatek pro chudé lidi. Poslední bod nařízení zakázal pronájem krámů osobám nepatřícím do řeznického cechu a přislíbil uhrazení veškerých nákladů na opravu masných krámů městskou radou. *„Přitom také toto se oznamuje a vyměňuje pro dobré budoucí téhož cechu, což se opravy a stavení těch krámův dotýče: pan purkmistr a páni nynější i budoucí naši na náklad obecní budou povinni takové krámy dáti opravovati ...“*²⁰⁸

Druhé ustanovení zapsané v knize bylo vydáno městskou radou roku 1564. Cechmistři si pro změnu stěžovali na vysoké částky, za které někteří poručníci sirotků, vdovy a jiné osoby masné krámy pronajímali. *„... páni cechmistři a starší řemesla řeznického skrze suplikaci svou stížnost na pana purgmistra a pány vznesli, kterak někteří poručníci sirotčí a vdovy i jiní někteří na nemírné a veliké sumě krámy své najímají ...“*²⁰⁹ Protože se městská rada obávala, že by se zvýšení nájmu mohlo odrazit na cenách masa a také měla na paměti napomenutí podkomořího z posledního obnovení rady, kterým ji nabádal, aby se starala o cechovní záležitosti a hlídala ceny potravin, stanovila maximální částky za pronájem krámů a rozdělila je na velké a malé. Nejvýnosnější místa na kraji ve velkých krámech nesměla být pronajímána za více než 10 kop míšeňských za rok. Další krámy, ve kterých se neprodávalo maso v takovém množství, měly odvádět 8 kop míšeňských. V malých neboli „kozích“ krámech měly být první tři krámy pronajímány za 6 kop a ty další za 4 kopy míšeňské.²¹⁰

²⁰⁷ AMHK, *Kniha smluv na nájem a prodej masných krámů (též zápisy cechovních pořádků) 1560–1803*, fol. A2r.

²⁰⁸ *Tamtéž.*

²⁰⁹ *Tamtéž*, fol. A3r.

²¹⁰ *Tamtéž*, fol. A3v.

Druhý bod povoloval řeznickým mistrům držbu pouze jednoho řeznického krámu stojícího v dnešní Tomkově ulici.²¹¹ „*Aby žádný řezník mimo jeden krám masný žádného více nájemného v krámcích velikých držeti a užívati nemohl.*“²¹² Toto předtím neplatilo. Před sepsáním nařízení vlastnil např. Jakub Kamarýt dva velké masné krámy a Jan Svach jeden větší a jeden menší krám.²¹³

Poslední článek se týkal prodeje dršťek. Každý řezník směl prodávat jen svoje dršťky a ne ty, které koupil od jiné osoby. V případě, že by mu dršťky zbyly, mohl je prodat pouze kutlíři, který je „*dobře vypravené, hodně masné a nevydírání*“²¹⁴ lidem za peníze přenechal. V případě neuposlechnutí a nedodržení znění těchto článků měl být dotýčný osobně potrestán městskou radou.

3.3 Rozbor obsahu zápisů

Jednotlivé zápisy v knize na nájem a prodej masných krámů obsahují doklad o prodeji, převodu či zástavě jednotlivých královéhradeckých masných krámů. První prodej těchto krámů městskou radou proběhl 4. prosince 1559. V tento den bylo sepsáno 62 kupních smluv, z čehož lze usuzovat, že takový byl i celkový počet krámů ve městě. Velké i malé krámy se nacházely v Tomkově ulici nedaleko Velkého náměstí, a to ve dvou řadách umístěných naproti sobě. Ve velkých krámech každá řada čítala 19 prodejních míst a v malých krámech pouze 12.²¹⁵

Ceny jednotlivých krámů se při prodeji lišily podle výhodnosti umístění. Krámy ve velkých krámech se prodávaly od 60 do 90 kop míšeňských, přičemž nejdražší byly čtyři krajní kotce stojící po dvou naproti sobě. Ze směru od Mýtské brány byly tyto krámy prodávány po 90 groších a ze směru od Pražské brány po 80 groších míšeňských. U malých krámů se cena pohybovala od 15 do 70 kop grošů míšeňských a nejdražší byly opět dva krajní krámky stojící po jednom na každé straně ze směru od Mýtské brány.

Celková částka za jednotlivý krám byla rozdělena do prvních dvou závdavků a dalších ročních splátek. První závdavek, jehož výše se pohybovala od 20 do 2,5 groše,

²¹¹ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové*, sv. II/1, s. 272.

²¹² AMHK, *Knihy smluv na nájem a prodej masných krámů (též zápisy cechovních pořádků) 1560–1803*, fol. A4r.

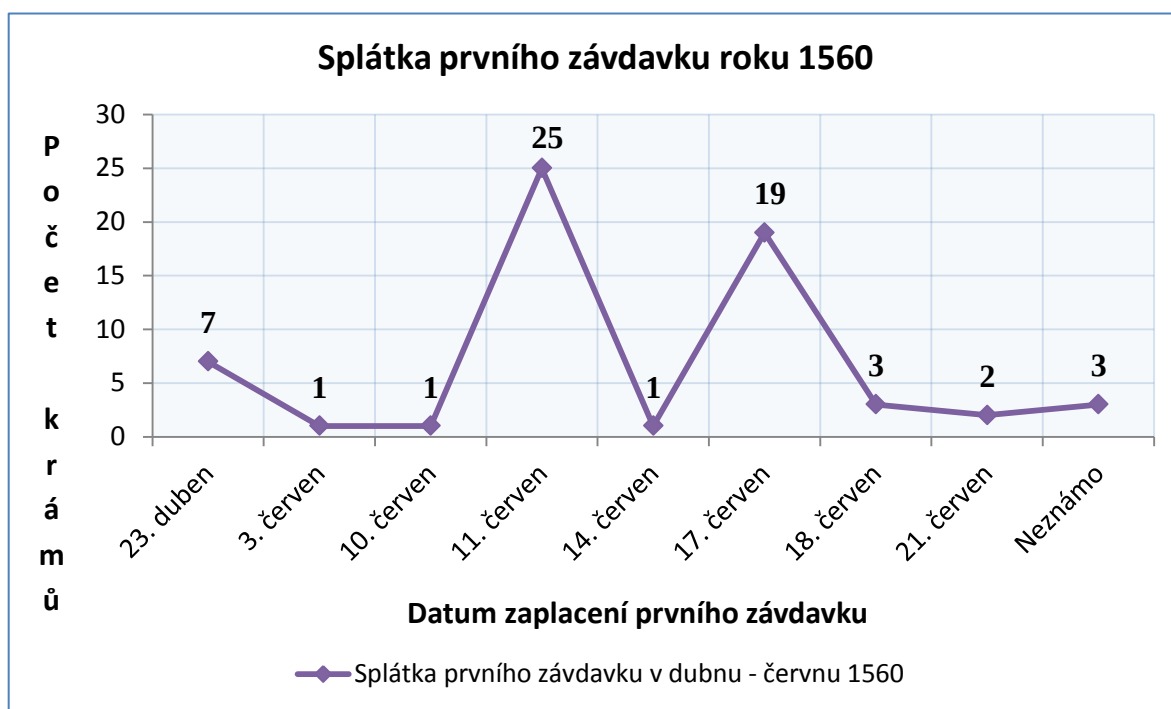
²¹³ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 236.

²¹⁴ AMHK, *Knihy smluv na nájem a prodej masných krámů (též zápisy cechovních pořádků) 1560–1803*, fol. A4r.

²¹⁵ *Taméž*, fol. B3r.

byl odevzdán v dubnu nebo v červnu roku 1560 a druhý závdavek o stejné hodnotě o svátku sv. Jiří²¹⁶ roku následujícího. Jak je vidět na grafu číslo 1, většina majitelů krámů zaplatila první závdavek 11. nebo 17. června, tedy v úterý po svátku sv. Trojice nebo v pondělí po svátku sv. Víta. Dalších 7 majitelů krámů odevzdalo závdavek 23. dubna, na který připadl svátek sv. Jiří a u tří krámů není přesně známo, ve který den byl závdavek zaplacen.²¹⁷

Graf č. 1

Další splátky se odevzdávaly vždy o svátku sv. Jiří a pohybovaly se od 10 grošů u nejdražších krámů až po 2 groše u krámů nejlevnějších. Výše celkových částek za krámy a jejich postupné splátky včetně prvních závdavků jsou uvedeny v tabulkách v příloze.²¹⁸

U 24 velkých a 13 malých krámů je v knize zmínka o tom, že roku 1568 důchodní úředník, Izajáš Šatný z Olivetu, oznámil před radou, že byly tyto krámy úplně doplacený. Tento devítiletý časový úsek odpovídá době, na kterou byly splátky vypočítány, což znamená, že více jak polovina krámů byla doplacená v řádném termínu. V knize je doklad také o předčasném splacení krámu Matouše Hluchana, který se svého

²¹⁶ Svátek sv. Jiří se slavil 23. dubna. Marie BLÁHOVÁ, *Historická chronologie*, s. 892.

²¹⁷ Jedná se o trhy číslo 8, 57 a 59.

²¹⁸ Tabulky se nacházejí na s. 78–80.

závazku zbavil již o dva roky dříve.²¹⁹ Naprosto opačný případ se týkal například Martina Loštického, který odevzdal poslední splátku za krám až roku 1575.²²⁰ Nezdá se však, že by mu byla udělena pokuta či jiný postih.

Některé krámy změnily svého majitele ještě před svým plným splacením. V takových případech nový majitel nejenom že splácel sumu, za kterou krám koupil, ale také nadále pokračoval v odvádění pravidelných splátek městu. Jako názorný příklad může sloužit krám Blažka Šámy, který ho roku 1562 prodal za 200 kop grošů míšeňských Janu Vopendovi. Ten ihned při sepsání smlouvy zavdal Blažkovi polovinu kupní ceny a druhou polovinu každoročně po deseti kopách grošů splácel. Mimo to až do roku 1568 odváděl městu pravidelně 6 kop grošů jako roční splátku.²²¹ U většiny trhů v knize je uveden dodatek: „*Jestliže by pak jaké závady se na témž krámě nacházely, tehdy ... budou povinni takové závady spraviti.*“²²² Tato formule měla zaručit, že kdyby se po prodeji krámu zjistilo, že z něj nebyly řádně odváděny šosovní platy nebo že byl na krám uvalen nějaký dluh, pak bylo vyřízení těchto „závad“ v rukou předchozího majitele.

Po roce 1559 byla praxe prodeje krámů taková, že se nejdříve prodejce s kupujícím domluvili v soukromí na podrobnostech prodeje, výši kupní ceny a následných splátkách. Následně se oba dva odebrali na radnici, kde byla smlouva na jejich žádost zapsána městským písařem do knihy smluv na nájem a prodej masných krámů. Poté byla smlouva potvrzena purkmistrem. Jak se ze smluv dozvídáme, v některých případech se u tohoto aktu nacházeli i svědci z řad měšťanů. Ne vždy bylo možné, aby se obě zúčastněné strany dostavily k zápisu smlouvy na radnici, jako například v roce 1587, kdy jménem nemocného Zdeňka Kurovotského požádala o zápis do knihy jeho manželka Dorota.²²³

To, že byl obchod zanesen do knihy, však neznamená, že by prodejce ztratil na krám veškeré právo. Úplné vlastnictví krámu přešlo na kupujícího až po zaplacení celé částky. Do doby než byl krám plně splacen, na něm měl prodávající stále svůj podíl, který se s postupným splácením zmenšoval. Jednotlivé splátky byly do knihy také zapisovány v podobě několika vět obsahujících datum, částku, jméno osoby, která částku přijala a jméno osoby, která částku odevzdala. Tyto splátky nebyly zapisovány

²¹⁹ AMHK, *Knihy smluv na nájem a prodej masných krámů (též zápisy cechovních pořádků) 1560–1803*, fol. F6r.

²²⁰ *Tamtéž*, fol. F14r.

²²¹ *Tamtéž*, fol. H1r.

²²² *Tamtéž*, fol. B11r.

²²³ *Tamtéž*, fol. B20r.

do knihy důsledně, jako například v případě smlouvy uzavřené mezi Tobiášem Kopydlanským a Zdeňkem Kurovotským.²²⁴

Masné krámy se nejenom prodávaly, ale také zastavovaly a dědily mezi příbuznými. Výborný příklad těchto právních aktů skýtá hned první krám původně patřící Martinu Mlejnkovi. Roku 1575 byl tento krám darován ve sto kopách grošů sourozenci Janem st. Mlejnkem, jeho sestrou Annou i jménem sester Mandaleny a Doroty jejich bratru Janu ml. Mlejnkovi. Dar byl však podmíněn tím, že kdyby se Jan rozhodl krám prodat, tak nikomu jinému než jednomu ze svých čtyř sourozenců.²²⁵ Následující záznam datovaný o pět let později uvádí, že Anna, manželka Václava Vaniše byla svým bratrem Janem ml. zmocněna prodat či zastavit tento krám a ta ho za sumu 100 kop grošů míšeňských zastavila paní Dorotě Selové. Běžná praxe v takovýchto případech byla taková, že ten, komu byl krám zastaven, odevzdal dohodnutou částku majiteli krámu a dokud mu nebyla částka opět navracena, měl v krámu svůj podíl, se kterým mohl nakládat dle libosti. Majitel krámu, v tomto případě zmocněná Anna Vanišová, na sebe opět přebíral veškeré „závady“, které by se mohly objevit.²²⁶

Zřejmě z neschopnosti splatit půjčených 100 kop grošů byl masný krám roku 1582 Janem ml. Mlejnkem Dorotě Selové za 163 kop prodán. Od této částky se odečetlo již zaplacených 100 kop a Dorota tedy na místě doplatila jen 63 kop grošů míšeňských. Jan, jeho manželka a potomci se tímto vzdali veškerého práva, které jim na krám náleželo. Zároveň si ale Jan vymínil, že kdyby se Dorota rozhodla krám prodat, bude mít přednostní právo na jeho zpětný odkup za částku, za kterou ho Dorota koupila navýšenou o 15 kop grošů. Pokud by nebyl schopen tuto cenu zaplatit, mohla Dorota krám prodat komukoli jinému.²²⁷ Jak se dozvídáme z dalšího zápisu, tuto podmínku museli dodržet i následující vlastníci krámu, kteří ho zřejmě po Dorotě zdědili, jelikož roku 1589 byl krám Matoušem Městeckým prodán zpět Janu ml. Mlejnkovi. Z posledního zápisu týkajícího se tohoto krámu se dozvídáme, že byl krám ještě téhož roku prodán za 178 kop grošů cechmistrům řeznického cechu, který byl jeho posledním vlastníkem.²²⁸

²²⁴ AMHK, *Knihy smluv na nájem a prodej masných krámů (též zápisy cechovních pořádků) 1560–1803*, fol. D19v–D20 r.

²²⁵ *Tamtéž*, fol. B3v.

²²⁶ *Tamtéž*, fol. B4r.

²²⁷ *Tamtéž*, fol. B4v.

²²⁸ *Tamtéž*, fol. B5r.

Akt, během kterého byla část krámu zastavena, nebyl ničím neobvyklým. V případě krámu Zdeňka Kurovotského byl krám zastaven hned dvakrát. Poprvé roku 1583 v částce 35 kop grošů Václavu Plácelovi z Elbingu a podruhé o rok později v částce 50 kop grošů Václavu Vorličanskému z Lačné.²²⁹ Zřídka kdy však byla zástava postoupena někomu jinému. Výjimkou je zápis z roku 1587, kdy byla zástava Izajáše Kotečnicka přenechána Jakubu Provázkovi.²³⁰

Následující tabulka č. 1 mapuje prodeje, převody či zástavy krámů v první řadě velkých krámů ze směru od Mýtské brány do roku 1620 za účelem sledování četnosti změn majitelů jednotlivých krámů. Prvotní trhy uzavřené 4. prosince 1559 jsou v tabulce vyznačeny tučně a kurzívou.

**Prodeje, převody či zástavy krámů v první řadě velkých krámů ze směru od
Mýtské brány do roku 1620**

Tabulka č. 1

Krám 231	Kdo	Komu	Transakce	Datum	Částka 232
1.1		<i>Martin Mlejnků</i>	<i>Prvotní trh</i>	<i>04. 12. 1559</i>	<i>80</i>
1.2	Jan Mlejnků a Anna Vanišová ²³³	Jan ml. Mlejnků	Převod	15. 03. 1575	-
1.3	Anna Vanišová ²³⁴	Dorota Selová	Zástava	10. 12. 1580	100
1.4	Jan ml. Mlejnků	Dorota Selová	Prodej	27. 07. 1582	163
1.5	Matouš Městecký	Jan Mlejnek	Prodej	25. 04. 1589	178
1.6	Jan Mlejnek	Cechmistři	Prodej	14. 11. 1589	178
2.1		<i>Jiřík Předlík</i>	<i>Prvotní trh</i>	<i>04. 12. 1559</i>	<i>80</i>
2.2	Václav Vojtěch, Markéta, Kateřina a Anna Soběhrdovi, Jiřík Šimek, Pavel Tesař	Václav Kratejš	Prodej	24. 04. 1573	200

²²⁹ AMHK, *Kniha smluv na nájem a prodej masných krámů (též zápisy cechovních pořádků) 1560–1803*, fol. B18r.

²³⁰ *Tamtéž*, fol. D19r–D19v.

²³¹ Číslo krámu / pořadí nového majitele.

²³² V kopách grošů.

²³³ Jménem sester Mandaleny a Doroty.

²³⁴ Jménem bratra Jana ml. Mlejnků.

3.1		Melichar Hostěrad	Prvotní trh	04. 12. 1559	70
3.2	Jeroným Kravák	Jiřík Brtva	Prodej	19. 03. 1586	200
3.3	Jiřík ml. Brtva	Jakub Josefův	Prodej	07. 01. 1597	150
4.1		Jiřík Bílek	Prvotní trh	04. 12. 1559	60
4.2	Marta Kržková	Mikuláš Tvarůžek	Prodej	27. 08. 1593	165
5.1		Pavel Krmička	Prvotní trh	04. 12. 1559	60
5.2	Zdeněk Kurovotský	Václav Plácel z Elbingu	Zástava	08. 02. 1583	35
5.3	Zdeněk Kurovotský	Václav Vorličanský z Lačné	Zástava	15. 06. 1584	50
5.4	Zdeněk Kurovotský	Matěj Češík	Prodej	26. 06. 1587	150
6.1		Martin Jaroměřský	Prvotní trh	04. 12. 1559	60
7.1		Jiřík Šplouch	Prvotní trh	04. 12. 1559	60
7.2	Jiřík Šplouch	Jan Šplouch	Převod	17. 03. 1570	-
7.3	Jan Zalabský	Jan Krčinský	Prodej	02. 04. 1593	150
7.4	Valentin Vengerka ²³⁵	Jakub Přerovský	Prodej	13. 11. 1617	70
8.1		Jan Koblasa	Prvotní trh	04. 12. 1559	60
8.2	Jan Koblasa	Adam Turek	Prodej	-	-
8.3	Adam Turek	Václav Jiskra	Prodej	-	-
8.4	Dorota Jiskrová	Matěj Krmička	Prodej	23. 03. 1582	100
8.5	Václav Třebechovský	Jiřík Prýbek	Prodej	03. 03. 1606	50
8.6	Jiřík Prýbek	Jan Weys	Prodej	27. 03. 1615	70
9.1		Jan Provázek	Prvotní trh	04. 12. 1559	60
9.2	Ludmila Provázková	Jakub Provázek	Prodej	26. 04. 1585	100
9.3	Jiřík Zakázka	Anna Vorličanská	Prodej	26. 03. 1603	60
9.4	Anna Vorličanská	Matěj Holub	Převod	-	-
10.1		Jan Kratejš	Prvotní trh	04. 12. 1559	60
11.1		Jiřík Škorničkův	Prvotní trh	04. 12. 1559	60
12.1		sirotci Václava Soboty²³⁶	Prvotní trh	04. 12. 1559	60

²³⁵ Jménem Martina Malinovského.

13.1		Pavel Hlahol	Prvotní trh	04. 12. 1559	60
13.2	Pavel Hlahol	Cechmistři	Prodej	29. 03. 1592	200
13.3	Jan Vocásek	Jiřík Opočenský	Zástava	10. 05. 1604	26
14.1		Jan Michálků		04. 12. 1559	60
14.2	Jan Michálků	Alžběta Michálková	Převod	22. 10. 1571	-
14.3	Dorota Michálková	Ondřej Průc	Prodej	08. 11. 1575	200
14.4	Ondřej Průc	Pavel Nožíř	Prodej	15. 08. 1607	170
14.5	Václav Třebechovský	Šimon Krejsa	Prodej	25. 07. 1618	100
15.1		Jan Kurovotský	Prvotní trh	04. 12. 1559	60
15.2	Zdeněk Kurovotský	Izajáš Kotečník	Zástava	03. 07. 1582	100
15.3	Izajáš Kotečník	Jakub Provázek	Zástava postoupena	17. 03. 1587	100
15.4	Zdeněk Kurovotský	Tobiáš Kopydlanský	Prodej	06. 03. 1592	245
15.5	Tobiáš Kopydlanský	Zikmund Šošek	Prodej	10. 11. 1595	180
15.6	Zikmund Šošek	Adam Hyrš	Prodej	07. 07. 1600	160
15.7	Václav Agricola	Matěj Bezvinský	Prodej	15. 03. 1616	62
15.8	Matěj Netolický	Samuel Slavík	Prodej	17. 02. 1617	20
16.1		Vavřinec Pehliš	Prvotní trh	04. 12. 1559	40
16.2	Matěj Malšovský	Matěj Pečínka	Prodej	04. 12. 1585	90
17.1		Jan Kaštalík	Prvotní trh	04. 12. 1559	70
18.1		Jakub Kamarýt	Prvotní trh	04. 12. 1559	90
19.1		Petr Kaštalík	Prvotní trh	04. 12. 1559	90

Z tabulky lze mimo jiné vypožorovat nárůst a pokles cen, za které byly krámy prodávány. Z rozboru zápisů je zřejmé, že o krámy byl po roce 1559 velký zájem, protože jejich hodnota prudce stoupla. Například Melichar Hostěrad koupil krám od města za 70 kop grošů a roku 1586 ho Jeroným Kravák prodal za 200 kop grošů.²³⁷ Stejně tak Jakub Hostěrad zaplatil za krám 90 kop, ale roku 1567 ho jeho dcera Marta

²³⁶ Prostřednictvím Vavřince Soboty.

²³⁷ AMHK, *Kniha smluv na nájem a prodej masných krámů (též zápisy cechovních pořádků) 1560–1803*, fol. B11r.

prodala Štěpánovi Kotoulovi, kostelníku záduší školního za 225 kop grošů míšeňských.²³⁸

Ve sledovaném období je vývoj cen velice nestálý a těžko určitelný. Stoupající a klesající hodnoty krámů neměly žádnou pravidelnost. A jak už bylo zmíněno, některé zápisy v knize navíc zcela schází nebo na sebe nenavazují. Je však zřejmé, že v prosinci 1559 prodala městská rada krámy řezníkům pod cenou. V průběhu dalších let totiž byly krámy prodávány i za čtyřnásobek původní ceny.

²³⁸ AMHK, *Knihy smluv na nájem a prodej masných krámů (též zápisy cechovních pořádků) 1560–1803*, fol. F2r.

4. Edice nejstarších trhových smluv

4.1 Transkripční pravidla

Tato edice je upravena podle zavedených transkripčních pravidel, která se užívají při vydávání novodobých historických textů.²³⁹ Všechny trhy v následující edici jsou v plném znění transkribovány, a to v tom pořadí, v jakém se nacházejí v knize smluv na nájem a prodej masných krámů. Jednotlivé trhy jsou označeny vlastním pořadovým číslem uvedeným v hranaté závorce nad každým zápisem.

Vzhledem k tomu, že žádné z vlastních nebo místních jmen nemá německou podobu, nebylo potřeba uchylovat se k transliteraci, a proto jsou transkribovány. Veškeré zkratky v textu jsou plně rozvedeny až na obvyklou zkratku *etc.* U měnové jednotky grošů míšeňských je zachovávána původní forma zkratky (*kop m.*)

V knize smluv na nájem a prodej masných krámů je použita datace pomocí církevního kalendáře. Z tohoto důvodu jsou svátky převedeny, a to tím způsobem, že pohyblivé svátky (např. Letnice a Nejsvětější Trojice) jsou převedeny ve všech případech a pevné svátky (např. sv. Jiří a sv. Vít), které se v sepsaných trzích několikrát opakují, jsou převedeny u každé smlouvy pouze jednou.

²³⁹ Ivan ŠTOVÍČEK a kol., *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. stol. do současnosti*, Praha 2002, s. 50–57.

4.2 Edice

[1.]

[fol.] B3[r]

Tuto se pořádně zapsalo zač, který a komu, v kterých krámích, na jaký závdavek a placení prodán jest takový krám. Stalo se v radě v pondělí den svaté panny Barbory^a léta Páně 1559^b.

Martin Mlejnku koupil krám rožní v krámích velikých naproti pivovaru Střelcovu za sumu 80 kop m. od pana purgmistra a pánův, pana rychtáře a pánův starších na místě vší obce města Hradce nad Labem. Na kterýžto sumu zavdati má 30 kop m., a to rozdílně: vo svatým Jiří^c nejprve příštím, totiž léta etc. [15]60, složiti má 15 kop m. a vodtud v rok na svatého Jiří 15 kop m. téhož závdavku doložiti má. Platiti pak bude takto: kdož se bude psáti léta etc. [15]62 na svatého Jiří, složiti má první peníze 8 kop m. a tak potom každého roku platiti bude i budoucí jeho až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané. Stalo se léta a dne svrchu psaného.

Léta Páně etc. [15]60 v pondělí po svatým Vítu^d zavdal Martin první díl závdavku 15 kop m., kterýchž přijali úředníci důchodní Václav Jiskra a Martin Cejp.

[2.]

[fol.] B7[r]

Jiřík Předlík vedle téhož Martina Mlejnkův koupil krám za 80 kop m. Zavdati má 30 kop m., a to rozdílně: vo svatým Jiří^e příštím složiti má 15 kop m. a odtud v rok též na svatého Jiří doložiti má téhož závdavku 15 kop m. Jiná pak léta platiti bude počna léta etc. [15]62 na svatý Jiří po 8 kop. m. až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané. Actum feria secunda die Barbare^f anno 1559.

Léta etc. 1560 feria tertia post sanctae Trinitatis^g Jiřík Předlík dal úředníkům důchodním první díl závdavku 15 kop m.

^a Tj. 4. prosince 1559.

^b M^ov^Clviii^o.

^c Tj. 23. dubna 1560.

^d Tj. 17. června 1560.

^e Tj. 23. dubna 1560.

^f Tj. 4. prosince 1559.

^g Tj. 11. června 1560.

Melichar Hostěrad léta téhož [15]59 feria secunda die Barbare^a koupil krám vedle krámu Jiříka Předlíka za 70 kop m. Zavdal léta etc. [15]60 úředníkům důchodním 15 kop m. feria tertia post sanctae Trinitatis^b a v rok léta etc. [15]61 15 kop m. závdavku doložiti má. Potom jiná léta platiti bude počnouc léta etc. [15]62 po 8 kop. m. až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané.

Jiřík Bílek téhož léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^c koupil krám vedle krámu Melichara Hostěrada za 60 kop m. Zavdal na tu sumu léta etc. [15]60 feria secunda post sanctae Viti^d úředníkům důchodním 10 kop m. a v rok léta etc. [15]61 vo svatým Jiří^e 10 kop m. závdavku doložiti má. Potom léta etc. [15]62 platiti počne o svatém Jiří po 6 kop. m. a tak jiná léta platiti bude až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané.

Pavel Krmička léta téhož [15]59 feria secunda die Barbare^f koupil krám vedle krámu Jiříka Bílka za 60 kop m. Zavdal úředníkům obecním 10 kop m. feria tertia post Viti^g léta etc. [15]60 a v rok léta [15]61 vo svatým Jiří^h 10 k. m. závdavku doložiti má. Odtud pak v rok léta etc. [15]62 platiti počne na svatého Jiří po 6 kop. m. a tak i jiná léta až do vyplnění vší sumy trhové svrchu psané platiti bude. Actum ut supra etc.

Martin Jaroměřský léta téhož etc. [15]59 feria secunda die Barbareⁱ koupil krám masný vedle krámu Pavla Krmičky za 60 kop m. Na kteroužto sumu zavdal léta etc. [15]60 feria tertia post sanctae Trinitatis^j úředníkům důchodním 10 kop m. a v rok na svatého Jiří^k léta etc. [15]61 10 kop m. závdavku doložiti má. Platiti pak bude po 6 kop.

^a Tj. 4. prosince 1559.

^b Tj. 11. června 1560.

^c Tj. 4. prosince 1559.

^d Tj. 17. června 1560.

^e Tj. 23. dubna 1561.

^f Tj. 4. prosince 1559.

^g Tj. 18. června 1560.

^h Tj. 23. června 1561.

ⁱ Tj. 4. prosince 1559.

^j Tj. 11. června 1560.

^k Tj. 23. dubna 1561.

m. každého roku počna léta etc. [15]62 na svatého Jiří a tak i jiná léta až do zaplacení sumy trhové svrchu psané. Actum ut supra etc.

[7.]

[fol.] C7[r]

Jiřík Šplouch léta téhož [15]59 feria secunda die Barbare^a koupil krám masný vedle krámu Martina Jaroměřského za 60 kop m. Zavdal na to léta etc. [15]60 feria tertia post sanctae Trinitatis^b 10 kop m. a v rok léta etc. [15]61 na svatého Jiří^c 10 kop m. téhož závdavku doložiti. Jiná pak léta počnouc léta etc. [15]62 na svatého Jiří po 6 kop. m. platiti má až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané. Actum ut supra etc.

A ten závdavek přijali úředníci důchodní obecní.

[8.]

[fol.] C11[r]

Jan Koblasa léta téhož etc. [15]59 feria secunda die Barbare^d koupil krám masný vedle krámu Jiříka Šploucha za 60 kop m. Zavdal na tu sumu 10 kop m. léta etc. [15]60e těch, kteréž od paní Doroty Dobřenské složený a k obci potřebu půjčený byly a druhý díl závdavku 10 kop m. vo svatým Jiří^f léta etc. [15]61 doložiti má. A potom platiti bude po 6 kop. m. počnouc léta etc. [15]62 na svatého Jiří i jiná léta až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané. Actum ut supra etc.

[9.]

[fol.] C15[r]

Jan Provázek téhož léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^g koupil krám masný vedle krámu Jana Koblasy za 60 kop m. Zavdal léta etc. [15]60 feria tertia post sanctae Trinitatis^h úředníkům důchodním 10 kop m. a druhý díl závdavku v rok na svatého Jiříⁱ 10 kop m. léta etc. [15]61 doložiti má. Platiti pak bude počnouc léta etc. [15]62 i jiná léta na svatého Jiří po 6 kop. m. až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané. Actum ut supra etc.

^a Tj. 4. prosince 1559.

^b Tj. 11. června 1560.

^c Tj. 23. dubna 1561.

^d Tj. 4. prosince 1559.

^e Léta etc. [15]60 napsáno v podobě marginální poznámky na levém okraji folia.

^f Tj. 23. dubna 1561.

^g Tj. 4. prosince 1559.

^h Tj. 11. června 1560.

ⁱ Tj. 23. dubna 1561.

Jan Kratejš téhož léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^a koupil krám masný vedle krámu Jana Provázka za 60 kop m. Zavdal na to úředníkům obecním léta etc. [15]60 feria tertia post sanctae Viti^b 10 kop m. a druhý díl závdavku deset kop m. vo svatým Jiří^c léta etc. [15]61 doložiti. A tak potom jiná léta vo svatým Jiří počna léta etc. [15]62 po 6 kop. m. platiti má až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané. Actum ut supra etc.

Jiřík Škorničkův téhož léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^d koupil krám masný vedle krámu Jana Kratejše za 60 kop m. Zavdal na to úředníkům obecním léta etc. [15]60 feria tertia post sanctae Trinitatis^e 10 kop m. a v rok léta etc. [15]61 10 kop m. téhož závdavku vo svatým Jiří^f doložiti. A potom jiná léta vždy na svatého Jiří počnouc léta etc. [15]62 po 6 kop. m. platiti má až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané. Actum ut supra etc.

Václava Sobotova sirotkům téhož léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^g prodán krám masný vedle krámu Jiříka Škorniče za 60 kop m. Zavdal na to úředníkům obecním léta etc. [15]60 feria secunda post sanctae Viti^h 10 kop m. Vavřinec Sobota a druhý díl závdavku v rok léta etc. [15]61 na svatýho Jiříⁱ doložiti má. A potom počnouc léta etc. [15]62 vo svatým Jiří i jiná léta po 6 kop. m. platiti bude až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané. Actum ut supra etc.

Pavlovi Hlaholovi téhož léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^j prodán krám masný vedle krámu sirotkův Vávry Sobotova za 60 kop m. Zavdal na to feria tertia post

^a Tj. 4. prosince 1559.

^b Tj. 18. června 1560.

^c Tj. 23. dubna 1561.

^d Tj. 4. prosince 1559.

^e Tj. 11. června 1560.

^f Tj. 23. dubna 1561.

^g Tj. 4. prosince 1559.

^h Tj. 17. června 1560.

ⁱ Tj. 23. dubna 1561.

^j Tj. 4. prosince 1559.

sanctae Viti^a léta etc. [15]60 úředníkům důchodním 10 kop m. a v rok léta etc. [15]61 na svatého Jiří^b 10 kop m. téhož závdavku doložiti má. Platiti pak bude počnouc léta etc. [15]62 i jiná léta na svatého Jiří po 6 kop. m. až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané. Actum ut supra etc.

[14.]

[fol.] D15[r]

Jan Michálků téhož léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^c koupil krám masný vedle krámu Pavla Hlahola za 60 kop m. Zavdal na to feria sexta post sanctae Viti^d léta etc. [15]60 úředníkům obecním 10 kop m. a v rok léta etc. [15]61 na svatého Jiří^e 10 kop m. téhož závdavku doplniti. A jiná léta počna [15]62 na svatého Jiří po 6 kop. m. platiti má až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané. Actum ut supra etc.

[15.]

[fol.] D19[r]

Jan Kurovotský téhož léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^f koupil krám masný vedle krámu Jana Michálka za 60 kop m. Zavdal na to léta etc. [15]60 feria secunda post sanctae Viti^g úředníkům obecním 10 kop m. a v rok na svatého Jiří^h léta etc. [15]61 10 kop m. doložiti. A tak potom počnouc léta etc etc. [15]62 vždy vo svatým Jiří platiti má po 6 kop. m. až do sumy trhové vyplnění. Actum feria secunda ut supra etc.

[16.]

[fol.] E3[r]

Vavřinec Pehliš téhož léta etc. [15]59 feria secunda die Barbareⁱ koupil krám masný vedle krámu Jana Kurovotského za 60 kop m. Zavdal na to feria tertia post sanctae Trinitatis^j léta etc. [15]60 úředníkům důchodním 10 kop m. a v rok léta etc. [15]61 na svatého Jiří^k 10 kop m. téhož závdavku doplniti. Jiná pak léta počnouc [15]62 na svatého Jiří po 6 kop. m. až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané platiti má. Actum ut supra etc.

^a Tj. 18. června 1560.

^b Tj. 23. dubna 1561.

^c Tj. 4. prosince 1559.

^d Tj. 21. června 1560.

^e Tj. 23. dubna 1561.

^f Tj. 4. prosince 1559.

^g Tj. 17. června 1560.

^h Tj. 23. dubna 1561.

ⁱ Tj. 4. prosince 1559.

^j Tj. 11. června 1560.

^k Tj. 23. dubna 1561.

Jan Kaštalík téhož léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^a koupil krám masný vedle krámu Vavřince Pehliše za 70 kop m. Zavdal na tu sumu léta etc. [15]60 feria tertia post sanctae Trinitatis^b úředníkům obecním 15 kop m. a v rok na svatýho Jiří^c léta etc. [15]61 15 kop m. téhož závdavku doložiti má. Jiná pak léta počnouc [15]62 vo svatým Jiří po 8 kop. m. platiti bude až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané. Actum ut supra etc.

Jakub Kamarýt téhož léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^d koupil král masný vedle krámu Jana Kaštalíka za 90 kop. m. Na tu sumu zavdal léta etc. [15]60 feria tertia post sanctae Trinitatis^e úředníkům obecním 20 kop m. a v rok léta etc. [15]61 vo svatým Jiří^f 20 kop m. téhož závdavku doložiti má. Jiná pak léta počnouc [15]62 vo svatým Jiří po 10 kop. m. platiti bude až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané. Actum ut supra etc.

Petr Kaštalík téhož léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^g koupil krám masný rožní vedle krámu Jakuba Kamarýta za 90 kop m. Zavdal na to úředníkům obecním léta etc. [15]60 feria tertia post sanctae Trinitatis^h 20 kop m. a v rok léta etc. [15]61 vo svatým Jiříⁱ druhý díl téhož závdavku dodati má. Jiná pak léta počnouc [15]62 na svatýho Jiří po 10 kop. m. platiti má až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané. Actum ut supra etc.

^a Tj. 4. prosince 1559.

^b Tj. 11. června 1560.

^c Tj. 23. dubna 1561.

^d Tj. 4. prosince 1559.

^e Tj. 11. června 1560.

^f Tj. 23. dubna 1561.

^g Tj. 4. prosince 1559.

^h Tj. 11. června 1560.

ⁱ Tj. 23. dubna 1561.

Z druhé strany krámové v krámích velikých

Jan Janovský téhož léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^a koupil krám rožní masný na proti krámu Petra Kaštalíka za 90 kop m. Na tu sumu zavdal úředníkům obecním feria secunda post Viti^b léta etc. [15]60 20 kop m. a v rok léta etc. [15]61 vo svatým Jiří^c 20 kop m. téhož závdavku doložiti má. Jiná pak počnouc léta etc. [15]62 na svatého Jiří po 10 kop. m. každého roku tak platiti má až do zaplacení sumy trhové svrchu psané. Actum ut supra etc.

Jakub Hostěrad téhož léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^d koupil krám masný vedle krámu Janovského za 90 kop m. Zavdal na to léta etc. [15]60 feria secunda post sanctae Viti^e úředníkům obecním 20 kop m. a druhých 20 kop m. téhož závdavku léta etc. [15]61 na svatého Jiří^f doložiti má. A potom po 10 kop. m. počnouc léta etc. [15]62 na svatý Jiří platiti bude až do zaplacení té sumy trhové každého roku. Actum ut supra etc.

Matouš Hluchan téhož léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^g koupil krám masný vedle krámu Jakuba Hostěrada za 70 kop m. Zavdal na to léta etc. [15]60 feria secunda post sanctae Viti^h 15 kop m. a druhý díl závdavku 15 kop m. o svatým Jiříⁱ léta etc. [15]61 doložiti má. A potom léta etc. [15]62 na svatého Jiří počne platiti po 8 kop. m. a tak jiná léta platiti bude až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané. Actum ut supra etc.

^a Tj. 4. prosince 1559.

^b Tj. 17. června 1560.

^c Tj. 23. dubna 1561.

^d Tj. 4. prosince 1559.

^e Tj. 17. června 1560.

^f Tj. 23. dubna 1561.

^g Tj. 4. prosince 1559.

^h Tj. 17. června 1560.

ⁱ Tj. 23. dubna 1561.

Jiřík Špiník téhož léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^a koupil krám masný vedle krámu Hostěradova za 60 kop m. Na kteroužto sumu zavdal úředníkům obecním 10 kop m. feria tertia post sanctae Trinitatis^b léta etc. [15]60 a druhý díl závdavku léta etc. [15]61 na svatýho Jiří^c 10 kop m. doložiti má. Potom léta etc. [15]62 na svatého Jiří počne platiti po 6 kop. m. a tak jiná potomní léta platiti bude až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané. Actum ut supra etc.

Matěje Loštického sirotci téhož léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^d koupili krám masný vedle krámu Jiříka Špiníka za 60 kop m. Na kteroužto sumu zavdali feria sexta ante Johannis Baptiste^e 10 kop m. a druhý díl závdavku 10 kop m. léta etc. [15]61 na svatýho Jiří^f doložiti mají. Jiná pak léta platiti budou počna na svatýho Jiří léta etc. [15]62 6 kop m. a to do vyplnění vší sumy svrchu psané. Actum ut supra etc.

Kateřina Draštice koupila krám masný vedle krámu Loštického léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^g za 60 kop m. Na kteroužto sumu závdavka v pondělí po svatým Vítu^h léta etc. [15]60 10 kopⁱ [m.] a druhý díl závdavku to jest 10 kop m. vo svatým Jiří^j léta etc. [15]61 doložiti. A odtud v rok to jest léta etc. [15]62 po 6 kop. m. počítí a tak jiná léta pořád zběhlá platiti má až do zaplacení sumy trhové svrchu psané. Actum ut supra etc.

Jana Mlejnková koupila krám masný vedle krámu Kateřiny Draštice za 60 kop m. Na kteroužto sumu zavdati má vo svatým Jiří^k příštím léta etc. [15]60 10 kop m. a druhý díl téhož závdavku léta etc. [15]61 na svatýho Jiří doložiti má. Platiti pak bude

^a Tj. 4. prosince 1559.

^b Tj. 11. června 1560.

^c Tj. 23. dubna 1561.

^d Tj. 4. prosince 1559.

^e Tj. 21. června 1560.

^f Tj. 23. dubna 1561.

^g Tj. 4. prosince 1559.

^h Tj. 17. června 1560.

ⁱ Suma 10 kop je zapsána jako marginální poznámka na levém okraji folia.

^j Tj. 23. dubna 1561.

^k Tj. 23. dubna 1560.

takto: když se bude psáti léta etc. [15]62 vo svatým Jiří, první peníze položití má 6 kop m. a tak jiná léta platiti bude na svatý Jiří až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané. Stalo se léta etc. [15]59. feria secunda die Barbare^a.

[27.]

[fol.] G5[r]

Matěj Zima koupil krám masný vedle krámu Jany Mlejnkové za 60 kop m. Na kteroužto sumu zavdal feria secunda post sanctae Viti^b léta etc. [15]60 10 kop m. a druhý díl téhož závдавku vo svatým Jiří^c léta etc. [15]61 10 kop m. doložití má. Platiti pak bude takto: když se bude psáti léta etc. [15]62 počnouc na svatého Jiří po 6 kop. m. a tak i jiná léta platiti bude až do vyplnění vší sumy trhové. Actum feria secunda die Barbare^d anno 1559.

[28.]

[fol.] G9[r]

Urban Brada koupil krám masný vedle krámu Matěje Zimy za 60 kop m. Zavdal na to feria secunda post sanctae Viti^e léta etc. [15]60 10 kop m. a druhý díl závдавku 10 kop m. léta etc. [15]61 na svatého Jiří^f doložití má. Platiti pak bude takto: vo svatým Jiří léta etc. [15]62 první^g peníze 6 kop m. složití má. A tak platiti bude každý rok až do zaplacení vší sumy. Actum feria secunda die Barbare^h anno 1559.

[29.]

[fol.] G13[r]

Jakub Kamarýt s povolením Apoleny sestry své a vedle smlouvy, kterýž s sebou mají, koupil krám masný vedle krámu Urbana Brady za 60 kop m. Na kteroužto sumu zavdal feria tercia post sanctae Trinitatisⁱ léta etc. [15]60 a druhý díl závдавku 10 kop m. léta etc. [15]61 doložití má. Platiti pak bude takto: léta etc. [15]62 na svatého Jiří^j složití 6 kop m. a tak potom jiná léta platiti bude až do vyplnění vší sumy svrchu psané. Actum feria secunda die Barbare^k anno 1559.

^a Tj. 4. prosince 1559.

^b Tj. 17. června 1560.

^c Tj. 23. dubna 1561.

^d Tj. 4. prosince 1559.

^e Tj. 17. června 1560.

^f Tj. 23. dubna 1561.

^g Před tímto slovem stojí přeškrtnuto na svatého Jiří.

^h Tj. 4. prosince 1559.

ⁱ Tj. 11. června 1560.

^j Tj. 23. dubna 1561.

^k Tj. 4. prosince 1559.

Jana Zakázky sirotkův krám, kterýž v nejmu drží Zach Bužků, ležící vedle krámu Kamarýtova prodán jim za 60 kop m. Na kteroužto sumu zavdali úředníkům 10 kop m. léta etc. [15]60 vo svatým Jiří^a a druhý díl závdavku 10 kop m. léta tohoto [15]61 vo svatým Jiří doložiti má. Jiná pak léta totiž léta etc. [15]62 počnouc na svatého Jiří platiti mají po 6 kop. m. každý rok až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané. Actum v pondělí den svaté panny Barbory^b léta 1559.

Blažek Šámů léta etc. [15]59 v pondělí den svaté panny Barbory^c koupil krám masný vedle krámu sirotkův Jana Zakázky ležící za 60 kop m. Na kteroužto sumu úředníkům zavdal léta etc. [15]60 feria sexta ante Viti^d 10e kop m. a druhý díl závdavku to jest 10 kop m. vo svatým Jiří^f léta etc. [15]61 doložiti má. Jiná pak léta počna léta etc. [15]62 na svatého Jiří platiti bude po 6 kop. m. až do vyplnění. Actum feria secunda die Barbare^g anno 1559.

Jiřík Hrdina koupil krám masný vedle krámu Blažka Šámova léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^h za 60 kop m. Na kteroužto sumu zavdal léta etc. [15]60 feria tertia post sancte Trinitatisⁱ úředníkům 10 kop m. a druhý díl závdavku vo svatým Jiří^j léta etc. [15]61 doložiti. A odtud v rok na svatého Jiří počítí a po 6 kop. m. až do vší sumy vyplnění^k platiti má. Atum ut supra etc.

Martin Otmar koupil krám masný léta etc. [15]59 v pondělí den svaté Barbory^l vedle krámu Jiříka Hrdiny za 60 kop m. Na kteroužto sumu zavdal úředníkům feria

^a Tj. 23. dubna 1560.

^b Tj. 4. prosince 1559.

^c Tj. 4. prosince 1559.

^d Tj. 14. června 1560.

^e Před touto číslovkou stojí přeškrtnuté litery zawd.

^f Tj. 23. dubna 1561.

^g Tj. 4. prosince 1559.

^h Tj. 4. prosince 1559.

ⁱ Tj. 11. června 1560.

^j Tj. 23. dubna 1561.

^k Slovo vyplniti je zapsáno jako interlineární poznámka.

^l Tj. 4. prosince 1559.

secunda post sanctae Viti^a 10 kop m. léta etc. [15]60 a druhý díl závdavku to jest 10 kop m. doložiti má léta etc. [15]61. Jiná pak léta platiti bude po 6 kop. m. až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané počnouc léta etc. [15]62 na svatýho Jiří^b. Actum ut supra etc.

[34.]

[fol.] H13[r]

Zach Bužků léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^c koupil krám masný vedle krámu Martina Otmara za 60 kop m. Na kteroužto sumu zavdal léta etc. [15]60 10 kop m. feria tertia post sanctae Trinitatis^d a druhý díl závdavku to jest 10 kop m. na svatýho Jiří^e léta etc. [15]61 doložiti má. A potom jiná léta vždy na svatého Jiří po 6 kop. m. až do zaplacení vší sumy svrchu psané. Actum ut supra etc.

[35.]

[fol.] H17[r]

Vaněk Hložkův léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^f koupil krám masný vedle krámu Zacha Bužka za 60 kop m. Zavdal na tu sumu 10 kop m. léta etc. [15]60 feria tertia post sanctae Trinitatis^g a druhý díl závdavku to jest 10 kop m. na svatýho Jiří^h léta etc. [15]61 doložiti. A tak potom léta etc. [15]62 na svatýho Jiří po 6 kop. m. platiti počnouc plátce býti má až do zaplacení vší sumy svrchu psané. Actum ut supra etc.

[36.]

[fol.] I1[r]

Jan Svach léta etc. [15]59 feria secunda die Barbareⁱ koupil krám masný vedle krámu Vaňka Hložkova za 70 kop m. Na kteroužto sumu zavdal úředníkům feria secunda post sanctae Viti^j léta etc. [15]60 15 kop m. a druhý díl závdavku to jest 15 kop m. na svatýho Jiří^k příštího léta etc. [15]61 doložiti má. Jiná pak léta počnouc [15]62 na svatýho Jiří po 8 kop. m. platiti bude až do zaplacení vší sumy svrchu psané.

^a Tj. 17. června 1560.

^b Tj. 23. dubna 1562.

^c Tj. 4. prosince 1559.

^d Tj. 11. června 1560.

^e Tj. 23. dubna 1561.

^f Tj. 4. prosince 1559.

^g Tj. 11. června 1560.

^h Tj. 23. dubna 1561.

ⁱ Tj. 4. prosince 1559.

^j Tj. 17. června 1560.

^k Tj. 23. dubna 1561.

Jan Strnad léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^a koupil krám masný vedle krámu Jana Svacha za 80 kop m. Na kteroužto sumu zavdal feria tertia post sanctae Trinitatis^b 15 kop m. a druhý díl závdavku to jest 15 kop m. vo svatým Jiří^c léta etc. [15]61 doložiti má. Platiti pak bude takto počna léta etc. [15]62 na svatého Jiří složiti má 8 kop míš. A tak jiná léta platiti bude až do zaplacení vší sumy svrchu psané. Actum feria secunda ut supra etc.

Martin Průc léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^d koupil krám masný rožní vedle krámu Jana Strnada za 80 kop m. Na kteroužto sumu dal díl závdavku úředníkům důchodním 15 kop m. v pondělí po svatým Vítu^e léta etc. [15]60 a druhý díl závdavku to jest 15 kop m. léta etc. [15]61 na svatý Jiří^f doložiti má. Platiti pak bude takto: léta etc. [15]62 na svatého Jiří složiti má 8 kop m. A tak i jiná léta platiti bude po 8 kop. m. až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané. Actum ut supra etc.

Krámové v malých krámcích

Tomáš Peterkův jinak Tomšíček koupil krám rožní v menších krámcích vedle krámu Václava Šuvarta od pana purgmistra a pánův léta etc. [15]59 v pondělí den svaté panny Barbory^g a to jmenovitě za 70 kop m. Na kteroužto sumu zavdal jeden díl závdavku feria tertia post sanctae Trinitatis^h léta etc. [15]60 to jest 12,5 kop m. a druhý díl závdavku 12,5 kop m. léta etc. [15]61 na svatého Jiříⁱ doložiti. A tak pozůstávající sumu platiti má po 8 kop. m. počna léta etc. [15]62 na svatého Jiří. A tak jiná léta až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané. Actum ut supra etc.

^a Tj. 4. prosince 1559.

^b Tj. 11. června 1560.

^c Tj. 23. dubna 1561.

^d Tj. 4. prosince 1559.

^e Tj. 17. června 1560.

^f Tj. 23. dubna 1561.

^g Tj. 4. prosince 1559.

^h Tj. 11. června 1560.

ⁱ Tj. 23. dubna 1561.

Václav Šuvarť koupil krám masný léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^a, kterýžto krám jest vedle krámu Petra Krmičky a to za 60 kop m. Na kteroužto sumu zavdal jeden díl závdavku úředníkům důchodním 10 kop m. v pondělí po svatém Vítu^b léta etc. [15]60 a druhý díl téhož závdavku to jest 10 kop m. vo svatém Jiří^c léta etc. [15]61 doložiti má. A tak potom jiná léta počnouc léta etc. [15]62 na svatého Jiří po 6 kop. m. platiti má až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané. Actum ut supra etc.

Petr Krmička léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^d koupil krám masný vedle krámu Bartoně Chřena za 50 kop m. Na kteroužto sumu zavdal jeden díl závdavku úředníkům důchodním v pondělí po svatém Vítu^e léta etc. [15]60 7,5 kop m. a druhý díl závdavku léta etc. [15]61 na svatého Jiří^f 7,5 kop m. doložiti má. Potom jiná léta počnouc na svatého Jiří léta etc. [15]62 platiti bude po 5 kop. m. až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané.

Bartoň Chřen léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^g koupil krám masný vedle krámu Bartoše Roudysa za 40 kop m. Na kteroužto sumu zavdal léta etc. [15]60 feria tertia post sanctae Trinitatis^h jeden díl závdavku 6 kop m. a druhý díl téhož závdavku léta etc. [15]61 to jest 6 kop m. doložiti má na svatého Jiříⁱ. Potom ostatek pak sumy počnouc léta etc. [15]62 na svatého Jiří po 5 kop. m. až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané. Actum feria secunda ut supra etc.

Bartoš Roudys léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^j koupil krám masný vedle krámu Martina Douchova za 30 kop m. Na kterouž sumu zavdal díl první

^a Tj. 4. prosince 1559.

^b Tj. 17. června 1560.

^c Tj. 23. dubna 1561.

^d Tj. 4. prosince 1559.

^e Tj. 17. června 1560.

^f Tj. 23. dubna 1561.

^g Tj. 4. prosince 1559.

^h Tj. 11. června 1560.

ⁱ Tj. 23. dubna 1561.

^j Tj. 4. prosince 1559.

závdavku 4 kop. m. léta etc. [15]60 feria tertia post sanctae Trinitatis^{aa} a druhý díl závdavku to jest 4 kop. m. vo svatým Jiří^b léta etc. [15]61 doložiti má. Jiná pak léta na svatého Jiří platiti bude po 4 kop. m. až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané. Actum ut supra etc.

[44.]

[fol.] K13[r]

Martin Douchů léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^c koupil krám masný vedle krámu Bartoše Roudysa za 15 kop m. Na kteroužto sumu zavdal 2,5 kop. m. léta etc. [15]60 v pondělí po svatým Vítu^d a druhý díl závdavku to jest 2,5 kop. m. na svatého Jiří^e léta etc. [15]61 doložiti. A potom jiná léta vždy na svatého Jiří po 2 kop. míš. platiti má úředníkům obecním až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané. Actum feria secunda ut supra etc.

[45.]

[fol.] K17[r]

Jan Sextát léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^f koupil sobě krám masný vedle krámu Martina Douchy za 15 kop m. Na kteroužto sumu zavdal léta etc. [15]60 vo svatým Jiří^g první díl závdavku 2,5 kop. m. úředníkům důchodním a v rok to jest léta etc. [15]61 na svatého Jiří téhož závdavku 2,5 kop. m. doložiti má. Jiná pak léta vždy na svatého Jiří po 2 kop. m. platiti bude do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané. Actum ut supra etc.

[46.]

[fol.] L1[r]

Michal Kuželka léta etc. [15]59 v pondělí den svaté panny Barbory^h koupilⁱ krám masný vedle krámu Jana Sextáta za 15 kop m. Zavdal na to léta etc. [15]60 v outerý po svaté Trojici^j úředníkům důchodním 2,5 kop. m. a druhý díl závdavku léta

^a Tj. 11. června 1560.

^b Tj. 23. dubna 1561.

^c Tj. 4. prosince 1559.

^d Tj. 17. června 1560.

^e Tj. 23. dubna 1561.

^f Tj. 4. prosince 1559.

^g Tj. 23. dubna 1560.

^h Tj. 4. prosince 1559.

ⁱ Před tímto slovem je přeškrtnutá litera m.

^j Tj. 11. června 1560.

etc. [15]61 na svatýho Jiří^a doložiti. Jiná pak léta po 2 kop. m. vždy na svatýho Jiří platiti má až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané. Actum ut supra etc.

[47.]

[fol.] L5[r]

Jan Jirkuda léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^{ab} koupil krám masný vedle krámu Michala Kuželky za 15 kop m. Zavdal první díl léta etc. [15]60 vo svatým Jiří^c 2,5 kop. m. a druhý díl závdavku 2,5 kop. m. léta etc. [15]61 na svatýho Jiří doložiti má. Jiná pak léta vždy na svatýho Jiří platiti bude po 2 kop. m. až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané. Actum ut supra etc.

[48.]

[fol.] L9[r]

Petr Hlahola léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^d koupil krám masný vedle krámu Jana Jirkudy za 15 kop m. Zavdal první díl léta etc. [15]60 v pondělí po svatým Vítu^e 2,5 kop. m. a druhý díl závdavku 2,5 kop. m. na svatýho Jiří^f léta etc. [15]61 doložiti má. Jiná pak léta platiti bude vždy na každý svatý Jiří po 2 kop. m. až do vyplnění vší sumy trhové svrchu psané. Actum ut supra etc.

[49.]

[fol.] L13[r]

Johana Rabaska léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^g koupila krám masný vedle krámu Petra Hlahola za 15 kop m. Zavdala první díl závdavku léta etc. [15]60 v pondělí po svatým Vítu^h 2,5 kop. m. a druhý díl téhož závdavku 2,5 kop. m. léta etc. [15]61 na svatýho Jiříⁱ doložiti má. Jiná pak léta na každý svatý Jiří platiti bude o 2 kop. m. až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané. Actum ut supra etc.

[50.]

[fol.] L17[r]

Mikuláš Předlík léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^j koupil krám masný rožní vedle krámu Rabasčina za 15 kop m. Zavdal léta etc. [15]60 v pondělí po svatě

^a Tj. 23. dubna 1561.

^b Tj. 4. prosince 1559.

^c Tj. 23. dubna 1560.

^d Tj. 4. prosince 1559.

^e Tj. 17. června 1560.

^f Tj. 23. dubna 1561.

^g Tj. 4. prosince 1559.

^h Tj. 17. června 1560.

ⁱ Tj. 23. dubna 1561.

^j Tj. 4. prosince 1559.

Trojici^a 2,5 kop. m. a druhý díl závdavku 2,5 kop. m. vo svatým Jiří^b léta etc. [15]61 doložiti má. Jiná pak léta na každý svatý Jiří platiti bude po 2 kop. m. až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané. Actum ut supra etc.

[51.]

[fol.] M1[r]

Druhá strana menších krámův

Johana Lejsková léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^c koupila krám masný rožní naproti krámu Mikuláše Předlíka za 15 kop m. Zavdala první díl závdavku léta etc. [15]60 v outerý po svaté Trojici^d 2,5 kop. m. a druhý díl závdavku 2,5 kop. m. léta etc. [15]61 na svatýho Jiří^e doložiti má. Jiná pak léta na každý svatý Jiří platiti bude po 2 kop. m. až do zaplacení sumy trhové svrchu psané. Actum ut supra etc.

[52.]

[fol.] M5[r]

Markéta Kratejšová léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^f koupila krám masný vedle krámu Jana Stěnovrta za 15 kop míš. Zavdala na to 2,5 kop. m. léta etc. [15]60 v outerý po svaté Trojici^g a druhý díl závdavku léta etc. [15]61 na svatýho Jiří^h 2,5 kop. m. doložiti má. Platiti pak bude každýho roku vo svatým Jiří po 2 kop. m. až do vyplnění vší sumy trhové svrchu psané.

[53.]

[fol.] M9[r]

Jan Stěnovrtův léta etc. [15]59 feria secunda die Barbareⁱ koupil krám masný vedle krámu Jana Svacha za 15 kop m. Na kteroužto sumu zavdal první díl závdavku léta etc. [15]60 v outerý po svaté Trojici^j 2,5 kop. m. a druhý díl závdavku to jest 2,5 kop. m. léta etc. [15]61 vo svatým Jiří^k doložiti má. Dále pak jiná léta na svatýho Jiří po 2 kop. m. platiti bude až do vyplnění vší sumy trhové svrchu psané.

^a Tj. 3. června 1560.

^b Tj. 23. dubna 1561.

^c Tj. 4. prosince 1559.

^d Tj. 11. června 1560.

^e Tj. 23. dubna 1561.

^f Tj. 4. prosince 1559.

^g Tj. 11. června 1560.

^h Tj. 23. dubna 1561.

ⁱ Tj. 4. prosince 1559.

^j Tj. 11. června 1560.

^k Tj. 23. dubna 1561.

Jan Svach mladý léta etc. [15]59 feria secunda^a die Barbare^b koupil krám masný vedle krámu masného Hrůžčina za 15 kop m. Zavdal na to 2,5 kop. m. léta etc. [15]60 feria tertia post sanctae Trinitatis^c 2,5 kop. m. a druhý díl závdavku léta etc. [15]61 vo svatým Jiří^d doložiti má. Jiná pak léta na každý svatý Jiří po 2 kop. m. platiti bude až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané.

Havel Hrůžů syn léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^e koupil krám masný vedle krámu Jiříka Lankaše za 15 kop m. Zavdal na to 2,5 kop. m. léta etc. [15]60 vo svatým Jiří^f a druhý díl závdavku 2,5 kop. m. léta etc. [15]61 vo svatým Jiří doložiti má. Dále pak jiná léta platiti bude na každý svatý Jiří po 2 kop. m. až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané.

Jiřík Lankaš léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^g koupil krám masný vedle krámu Lukšova za 15 kop m. Zavdal na tu sumu léta etc. [15]60 v pondělí po svatým Vítu^h 2,5 kop. m. a druhý díl závdavku 2,5 kop. m. doložiti má léta etc. [15]61 vo svatým Jiříⁱ. Dále pak platiti bude každého roku při svatým Jiří po 2 kop. m. až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané.

Lukeš léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^j koupil krám masný vedle krámu Martina Čirtka za 20 kop m. Na kteroužto sumu zavdal první díl 2,5 kop. m. a druhý díl téhož závdavku 2,5 kop. m. léta etc. [15]61 vo svatým Jiří^k doložiti má. Dále pak platiti bude každého roku na svatý Jiří po 2 kop. m. až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané. Actum ut supra etc.

^a *Za tímto slovem přeškrtnuta zkratka pro post sanctum.*

^b *Tj. 4. prosince 1559.*

^c *Tj. 11. června 1560.*

^d *Tj. 23. dubna 1561.*

^e *Tj. 4. prosince 1559.*

^f *Tj. 23. dubna 1560.*

^g *Tj. 4. prosince 1559.*

^h *Tj. 17. června 1560.*

ⁱ *Tj. 23. dubna 1561.*

^j *Tj. 4. prosince 1559.*

^k *Tj. 23. dubna 1561.*

Martin Čirtek léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^a koupil krám masný vedle krámu Vavřince Soboty za 30 kop m. Na kteroužto sumu zavdal první díl 4 kop. m. léta etc. [15]60 vo svatým Jiří^b a druhý díl závdavku to jest 4 kop. m. vo svatým Jiří léta etc. [15]61 doložiti má. A dále platiti bude každého roku po 4 kop. m. až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané.

Vavřinec Sobota koupil krám masný vedle krámu masného léta etc.^c [15]59 feria secunda die Barbare^d za 40 kop m. Zavdal první díl závdavku 6 kop m. a druhý díl závdavku to jest 6 kop m. vo svatým Jiří^e léta etc. [15]61 doložiti má. Dále pak platiti bude každého roku na svatýho Jiří po 5 kop. m. až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané. Actum ut supra etc.

Matěj Janáček léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^f koupil krám masný vedle krámu Jiříka Tvarůžka za 50 kop m. Na kteroužto sumu léta etc. [15]60 feria secunda post Trinitatis^g díl první závdavku 7,5 kop m. a druhý díl závdavku to jest 7,5 kop m. doložiti má léta etc. [15]61 vo svatým Jiří^h. Jiná pak léta na každý svatý Jiří platiti bude po 5 kop. m. až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané.

Jiřík Tvarůžek léta etc. [15]59 feria secunda die Barbareⁱ koupil krám masný vedle krámu rožního Jana Tiska za 60 kop m. Na kteroužto sumu zavdal díl první léta etc. [15]60 feria tertia post sanctae Trinitatis^j 10 kop m. a druhý díl závdavku léta etc.

^a Tj. 4. prosince 1559.

^b Tj. 23. dubna 1560.

^c Před římskými číslicemi přeškrtnuty litery leth.

^d Tj. 4. prosince 1559.

^e Tj. 23. dubna 1561.

^f Tj. 4. prosince 1559.

^g Tj. 10. června 1560.

^h Tj. 23. dubna 1561.

ⁱ Datační formule feria secunda die Barbare nadepsána nad přeškrtnutou datací feria tertia post Trinitatis.

^j Tj. 11. června 1560.

[15]61 vo svatým Jiří^a doložiti má. Jiná pak léta platiti bude na každý svatý Jiří po 6 kop. m. až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané.

[62.]

[fol.] O5[r]

Jan Tisek léta etc. [15]59 feria secunda die Barbare^b koupil krám masný rožní vedle krámu Jiříka Tvarůžka za 70 kop m. Na kteroužto sumu díl první závdavku 12,5 kop m. léta etc. [15]60 při svatým Jiří^c dal a léta etc. [15]61 vo svatým Jiří doložiti má. Dále pak platiti bude každého roku vo svatým Jiří po 8 kop. m. až do zaplacení vší sumy trhové svrchu psané.

^a Tj. 23. dubna 1561.

^b Tj. 4. prosince 1559.

^c Tj. 23. dubna 1560.

4.3. Rejstřík osobních jmen

B

Bílek, Jiřík, 51
Brada, Urban, 58
Bužků, Zach, 59, 60

C

Cejp z Peclínovce, Martin, 50

Č

Čirtek, Martin, 66, 67

D

Dobřenská, Dorota, 52
Douchů, Martin, 62, 63
Draštice, Kateřina, 57

H

Hlahol, Pavel, 53, 54
Hlahol, Petr, 64
Hložkův, Vaněk, 60
Hluchan, Matouš, 56
Hostěrad, Jakub, 56, 57
Hostěrad, Melichar, 51
Hrdina, Jiřík, 59
Hružů, Havel, 66

Ch

Chřen, Bartoň, 62

J

Janáček, Matěj, 67
Janovský, Jan, 56
Jaroměřský, Martin, 51, 52
Jirkuda, Jan, 64
Jiskra, Václav, 50

K

Kamarýt, Jakub, 55, 58, 59
Kaštalík, Jan, 55
Kaštalík, Petr, 55, 56
Koblasa, Jan, 52
Kratejš, Jan, 53
Kratejšová, Markéta, 65
Krmíčka, Pavel, 51

Krmíčka, Petr, 62
Kurovotský, Jan, 54
Kuželka, Michal, 63, 64

L

Lankaš, Jiřík, 66
Lejsková, Johana, 65
Levhartický z Levhartic, Ondřej, 72
Loštický, Matěj, 57
Lukeš, 66

M

Michálků, Jan, 54
Mlejnková, Jana, 57, 58
Mlejnků, Martin, 50

O

Otmar, Martin, 59, 60

P

Pehliš, Vavřinec, 54, 55
Peterkův, Tomáš (Tomšíček), 61
Provázek, Jan, 52, 53
Průc, Martin, 61
Předlík, Jiřík, 50, 51
Předlík, Mikuláš, 64, 65

R

Rabaska, Johana, 64
Roudys, Bartoš, 62, 63

S

Sextát, Jan, 63
Sobota, Václav, 53
Sobota, Vávra, 53
Sobota, Vavřinec, 53, 67
Stěnovrtův, Jan, 65
Strnad, Jan, 61
Svach, Jan, 60, 61, 65, 66

Š

Šámů, Blažek, 59
Škorníčkův, Jiřík, 53
Špiník, Jiřík, 57
Šplouch, Jiřík, 52

Šuvart, Václav, 61, 62

T

Tisek, Jan, 67, 68

Tvarůžek, Jiřík, 67, 68

Z

Zakázka, Jan, 59

Zima, Matěj, 58

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo vytvořit analýzu zápisů týkajících se nájmu a prodeje královéhradeckých masných krámů v letech 1560–1620. Aby byla analýza smluv zasazena do širšího kontextu, bylo potřeba se nejprve věnovat dějinám města s důrazem na městskou správu a hospodářský vývoj v předbělohorském Hradci Králové. Tato sonda do městského prostředí zmapovala celkový obraz města, ve kterém královéhradečtí řezníci jako jedna z nejbohatších a nejvýznamnějších cechovních organizací zaujímali velice vysoké postavení. Podrobněji se o vývoji cechovních společenstev a jejich organizační skladbě, která se dá snadno aplikovat i na královéhradecké řezníky, zmiňuje kapitola o cechovním systému v českých zemích.

Kniha smluv na nájem a prodej masných krámů patří mezi jednu ze 13 městských knih dochovaných z působnosti předbělohorských královéhradeckých písařů a bylo potřeba vysvětlit, jaký důvod vedl k založení tohoto specializovaného pramene. Bylo tedy nutné věnovat zvláštní pozornost řeznickým cechům a zejména situaci v rámci královéhradeckého řeznického cechu, kvůli které zmiňovaná kniha, vedená pod záštitou městské rady, vznikla. Z analýzy nařízení městské rady z 24. května 1560 je patrné, že pro založení knihy byly impulzem neustálé stížnosti mistrů královéhradeckého řeznického cechu. Ti nebyli spokojeni především se stávající praxí umožňující dědičnost masných krámů pouze mezi manžely. Z toho důvodu purkmistr a rada města převzali prodej masných krámů prostřednictvím nařízení pod svoji záštitu a zároveň povolili předávání krámů z rodičů na potomky. Následující odstavce nařízení dále upravily odvádění a vybírání jednotlivých platů z masných krámů, jejich prodej neplnoprávným řezníkům a opravy krámů městskou radou.

Pokračující stížnosti řeznických mistrů jsou doloženy druhým nařízením vydaným 13. března 1564, podle kterého řezníci nebyli spokojeni s vysokými částkami, za které někteří poručníci sirotek, vdovy a jiné osoby masné krámy pronajímali. Prostřednictvím ustanovení byly tedy krámy rozděleny na malé a velké podle výnosnosti a v neposlední řadě byly stanoveny přesné částky, za které se měly krámy pronajímat. Nařízení mimo jiné povolovalo držbu pouze jednoho masného krámu každým řezníkem. Závěr ustanovení je věnován prodeji dršťek a upozornění na potrestání kohokoliv, kdo by se ustanovením neřídil.

Analýza jednotlivých smluv uzavřených mezi lety 1560–1620 se týká 62 královéhradeckých masných krámů nacházejících se v dnešní Tomkově ulici nedaleko

Velkého náměstí. Prvotní trhy, uzavřené již 4. prosince 1559, podávají důkaz o prodeji krámů městskou radou královéhradeckým řezníkům, kteří je v následujících letech nejen prodávali a pronajímali, jak naznačuje název pramene, ale také je převáděli mezi sebou či na jiné členy rodiny, popřípadě je i zastavovali. Smlouvy z dalších let poté podávají doklady o těchto právních aktech. U jednotlivých smluv se nacházejí také zmínky o postupných splátkách dlužné částky městu nebo novému majiteli. Tyto splátky však nebyly do knihy zapisovány důsledně. Součástí analýzy jsou i názorné tabulky, které podávají přehledný seznam prvotních majitelů masných krámů z roku 1559 včetně kupních cen, prvních dvou závdavků a následujících splátek. Mimo jiné se analýza věnuje i diplomatickému rozboru knihy a paleografické identifikaci písaře Ondřeje jako jediného zapisovatele prvotních trhových smluv a městských nařízení. Aby byla analýza kompletní, je doplněna o edici všech šedesáti dvou kupních smluv, které tvoří základ a námět pro budoucí vznik kritické edice celého pramene.

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

SOkA Hradec Králové, fond AM Hradce Králové, *Knihy smluv na nájem a prodej masných krámů (též zápisy cechovních pořádků) 1560-1803*, inv. č. 454, kn. č. 165.

Literatura

Marie BLÁHOVÁ, *Historická chronologie*, Praha 2001.

Bohumír DEJMEK, *Historie a současnost Hradce Králové ve jménech ulic*, Hradec Králové 1993.

Zdeněk DOUBEK – Helena REZKOVÁ, *Starý Hradec Králové dům od domu*, Hradec Králové 2009.

Zdeněk, DVOŘÁČEK, *Povídání o řeznickém cechu a recepty ze soukromých receptářů*, Praha 1992.

Gustav FRIEDRICH, *Rukověť křesťanské chronologie*, Praha 1997.

František HOFFMANN, *České město ve středověku*, Praha 1992.

Jan JAKL, *Hradec Králové*, Praha 2005.

Josef JANÁČEK, *Řemeslná výroba v českých městech v 16. století*, Praha 1961.

Alois KUBÍČEK – Zdeněk WIRT, *Hradec Králové - město českých královen, město Ulrichovo*, Hradec Králové 1939.

Karel MALÝ, *Práva městská Království českého. Edice s komentářem*, Praha 2013.

Jaromír MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové do roku 1850, sv. I/1*, Hradec Králové 1995.

Jaromír MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové do roku 1850, sv. II/1*, Hradec Králové 1997.

David NOVOTNÝ, *Královští rychtáři ve východočeských zeměpanských městech v době předbělohorské*, Olomouc 2012.

Hana PÁTKOVÁ, *Česká středověká paleografie*, České Budějovice 2008.

Josef PETRÁŇ a kol., *Dějiny hmotné kultury I/2*, Praha 1985.

Josef RADOŠ, *Řezníci a uzenáři ve světle věků*, Praha 2006.

Josef RADOŠ, *Řezníci a uzenáři - významné události v čase*, Praha 2009.

Vladimír Jan SEDLÁK, *O češích a jejich archivech*, Archivní příručka. Sborník přednášek o archivní praxi, Praha 1948.

- Jeronym Jan Nepomuk SOLAŘ, *Dějepis Hradce Králové nad Labem a biskupství hradeckého*, Praha 1870.
- Ivan ŠŤOVÍČEK a kol., *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. stol. do současnosti*, Praha 2002.
- František de Paula ŠVENDA, *Druhý železný obraz města Králové Hradce nad Labem*, Rozdíl III., Hradec Králové 1803.
- František de Paula ŠVENDA, *Druhý železný obraz města Králové Hradce nad Labem*, Rozdíl IV., Hradec Králové 1804.
- Václav Vladivoj TOMEK, *Z dějin Hradce Králové*, Hradec Králové 1997.
- Jana VOJTÍŠKOVÁ, *K dějinám purkrabství Hradeckého kraje, soudní stolice pro specifické záležitosti tamní šlechty*, in: Zdeněk BERAN a kol., *Východočeská šlechta, její sídla a teritoria*, Praha 2013.
- Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Městští zaměstnanci zajišťující provoz obecního majetku (případové studie z předbělohorského „Hradce nad Labem“)*, *Sborník archivních prací* 65/2, 2015, s. 388–460.
- Jana VOJTÍŠKOVÁ – Věra NĚMEČKOVÁ, *Lesní a luční hospodaření města Hradce Králové v 16. a na počátku 17. století*, *Východočeský sborník historický* 28, 2015, s. 151–186.
- Jana VOJTÍŠKOVÁ – Vít ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře do roku 1620*, Hradec Králové 2013.
- Vlastimil VONDRUŠKA, *Život ve staletích: 14. století*, Brno 2011.
- Vlastimil VONDRUŠKA, *Život ve staletích: 15. století*, Brno 2012.
- Vlastimil VONDRUŠKA, *Život ve staletích: 16. století*, Brno 2014.
- Vlastimil VONDRUŠKA – Alena VONDRUŠKOVÁ, *Řemesla a výroba*, Praha 2015.
- Petr VOREL, *Královská věnná města v systému českých měst 16. století*, in: Jan KILIÁN (ed.), *Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova*, *Sborník příspěvků z konference konané v Mělníce ve dnech 4.–5. května 2004*, Mělník 2004.
- Zikmund WINTER, *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách*, Praha 1909.
- Zikmund WINTER, *Zlatá doba měst českých*, Praha 1991.

Textová příloha

Ukázka č. 1 – Nařízení městské rady z 24. května 1560²⁶⁹

„My purgmistr a rada města Hradce nad Labem známo činíme naším tímto listem zjevně přede všemi, kdož jej uzří a čtoucí slyšeti budou, jakož jsou mnohé žádosti osobně, oustně i také skrze suplikaci na nás páni cechmistři starší a všickni mistři řemesla řeznického, spoluměšťané, sousedé a obyvatelé naši milí, vzkládali a sepsaných podali, předkládajíc těžkosti své z strany krámův masných obecních našich, že předešlé vedle jejich pořádku, kterýž od předkův jejich až posavad mezi sebou v tom cechu a řemesle na škodu dědicův svých měli a drželi jsou, tak když Pán Bůh všemohoucí na kterou osobu z nich smrt dopustiti a z tohoto světa povolati ráčil, že dědicové jejich takových krámův jmíti a po nich proti materi nebo maceše své obdržeti nemohli jsou, nýbrž že takoví krámové po smrti jednoho každého z nich připadali jsou na manželky jejich po nich pozůstalé a ony pojímajíc sobě leckteréhoš tovaryše vandrovního téhož řemesla za manžela, takového krámu v držení a spolu v užívání jsou byli, a když též manželky Pán Bůh od smrti uchovati neráčil, takové krámy manželé jejich po nich napadení obdržící a obržovali jsou a dotčení synové a dědicové z prvního manžela i z druhého posli a zplození takovou zvyklostí k živnostem a k těm krámům přicházeti nemohli a nemohou. Toho žádostiví všickni jsouce, abychom takový předešlý nezpůsob, který jest proti božské spravedlnosti i proti právu proměnili a v jiný lepší řád a zvyklost uvedli a jim abychom takové krámy prodali tak, aby oni v takových krámích kšaftovati, je prodávati nad to dědicové jejich obojího pohlaví k takovým krámům přede všemi jinými nápad, právo a spravedlnost v nich míti mohli.

Kdež pak my purgmistr a rada výš psaného města Hradce nad Labem, povědavž by se tu mimo starobylý pořádek něco nového proměnití žádalo, obeslavše pana rychtáře našeho městského a pány starší obecní na místě vši obce kradě nám přísěžných, takové jejich pánův řezníkův žádosti a suplikaci v svém uvažování majíce a to v skutku spatřivše a v vědomosti své majíc, že mnozí a na větším díle v tom řemesle jejich z řádu osoby, kterýž se v učení toho řemesla dávali, po vyučení přičeňujíc se k vdovám k takovým krámům a živnostem přicházejí a přicházeli jsou a synové a dědicové jejich k těm krámům a živnostem přicházeti nemohou a nemohli jsou a tudy i při pracech obecních skrze nedostatek osob správních v tom cechu a spolusousedství našem zmenšení se dalo a děje.

Protož nechť takových žádostí spolusousedův našich a toho cechu jakožto předního v slušné žádosti jejich oslyšeti a bez jistého opatření, což by jim a jich dědicům a budoucím stále trvanlivé a bezpečné býti mohlo zanechati. Takto sme to s bedlivým uvažováním spolu s starších obecních našich radou opatřili a takový předešlý nahoře dotčený nespůsob k napravení přivedli a tímto zápisem přivazujem tak, aby od dnešního dne osoby a spolusousedé naši téhož cechu řemesla řeznického ty a takové krámy masné již dědičně měli, drželi, o nich kšaftovati, dáti, prodati a jich dědicové obojího pohlaví, tolikéž manželky jejich, jakž k jinému statku, tak k těm krámům nápadní právo a spravedlnost míti mohli.

Takové a ty krámy masné dotčeným osobám řemesla řeznického, spolusousedům našim milým, na místě vši obce sme jim za sumy slušné na závďavky, tolikéž i na placení dědičně prodali, jakž jednoho každého krámu slušnost a k živnosti náchylnost, mírnost i případnost uznána jest. A o tom obzvláštní zápis jednoho každého krámu v knihách

²⁶⁹ SOKA Hradec Králové, fond AM Hradce Králové, Kniha smluv na nájem a prodej masných krámů (těž zápisy cechovních pořádků), fol. A1r–A2v.

městských na to obzvláště zřízených ukazuje, však při tom s těmito znamenitými výminkami:

Předkem, což se platu do měšce obecního, kterýž od starodávna z týchž krámů placen býval dotýče, ten se při tom každém krámu a osobě, jakž a co z kterého placeno bejvalo a býti má, zůstává tak, aby každého roku o Středopostí od dotčených držitelův těch krámů nynějších i budoucích úředníkům obecním důchodním, tomu na místě vši obce voleným, dědičně jim placen a dáván byl a vycházel na časy budoucí pod pokutou starobylou nedopouštěti, spustiti a masa prodávati v Bílou sobotu i jinam, pokud by téhož platu nevyplnil.

Druhé, aby tento prodej těch krámův byl beze vši újmy a překážky předešlým zápisům a pořádkům, kterýž z strany bití dobytkův a prodávání ve všech krámech masa ve dni sobotní a trhové i v jiné dni, aby pro lid chudý obecní dostatkově býti a za slušné peníze od nich masa kupovati se mohli. Nařízení a zapsání jsou v knihách městských smluvních druhých litera L XXti v sobě šíře zavírají a vyměřují.

Třetí, jestliže by kdožkoli buď koupením, nápadem neb jakýmkoli způsobem takového kterého masného krámu buď jednoho neb více dosáhl, tehdy ten každý žádnému jinému takového každého krámu najímati a naň býti dáti moci nebude a nemá, kromě osobě neb osobám toliko těm, kterýž by do cechu a pořádku jich řeznického v městě Hradci nad Labem za pořádné mistry téhož řemesla řeznického přijati byli.

Při tom také toto se oznamuje a vyměňuje pro dobré budoucí téhož cechu, což se opravy a stavení těch krámův dotýče: pan purkmistr a páni nynější i budoucí naši na náklad obecní budou povinni takové krámy dáti opravovati.

Kterážto nařízení nahoře psaní cechmistrů starší a všickni mistři téhož řemesla s vděčností a děkováním dobrovolně přijavše připověděli se a za budoucí své potomky připovídají v tom ve všem slušně povolně i spravedlivě, jakž na dobré lidi sluší chovati a sobě to držeti.

Na budoucí časy a věčné, na potvrzení a důvěrnost i jistotu toho my purgmistr a rada z počátku psaného města Hradce pečeť větčí s jistým vědomím našim a straších obecních našich dali a rozkázali sme na žádost výš psaných pánův cechmistrův starších a všeho cechu dotčeného řemesla řeznického přivěsiti v pátek po slavné památce Pána Krista Nanebevstoupení léta tisícího pětistého šedesátého.“

Ukázka č. 2 – Nařízení městské rady z 13. března 1564²⁷⁰

„Jakož jsou páni cechmistrů a starší řemesla řeznického skrze suplikaci svou stížnost na pana purgmistra a pány vznesli, kterak někteří poručníci, sirotci a vdovy i jiní někteří na nemírné a veliké sumě krámy své najímají a jimi se spravovati v té věci sou odporní, v tom pánům za opatření spravedlivé, a aby ta věc v dobrý řád uvedena byla prosíc toho dokladajíce, že pánům v poslušenství státi a jimi se spravovati budou a rádi chtějí, jakž suplikací jejich i oustní promluvení, zamluvení a žádost to všecko v sobě plněji obsahuje a zavírá. Tu pan purgmistr a páni se pány staršími a pány hejtmany na místě vši obce rozjímajíce to bedlivě, že příčinou takových nemírných nájmu v prodávání masa dražota by povstati a na ublížení všeho obecního chudého lidu domácího i přespolečního zrušiti mohla, z čehož by se mnohých plačtivých naříkání i jiných zlých věcí v této obci obávati bylo. A poněvadž na místě Jeho Milosti císařské, pána našeho nejmilostivějšího, Jeho Milost pan podkomoří při obnovování ouřadu

²⁷⁰ SOKA Hradec Králové, fond AM Hradce Králové, *Knihy smluv na nájem a prodej masných krámů (též zápisy cechovních pořádků)*, fol. A3r–A4v.

konšelského napominání činiti ráčí, aby k řemeslům pod povinnostmi svými často a s pilností přihlíželi a to skutečně opatrovali a nad tím pozor měli, aby chudý obecní lid mimo slušné a spravedlivé drahotou v řemeslích stěžován nebyl.

I to sobě ku paměti přivedše, kterak takové krámy masné pan purgmistr a páni se pány staršími na místě vsí obce za slušné peníze na mírné závdavky a placení prodati jsou ráčili, z těch a jich mnohých důležitých a slušných příčin pan purgmistr a páni se pány staršími a pány hejtmany takto sou tu věc z strany najímání krámův masných, aby v nich řezníci za slušné peníze bez ublížení všem vůbec vedle zámluvy a příčiny svého masa všelijaká v trhové dny i jindy prodávati mohli, žádných drahot nezaráželi a pokřikův na sebe nedopouštěli. Naříditi, ustanoviti a na místě postaviti ráčili, aby žádný držitel krámu svého na krámcích velikých prvýho, druhého a třetího od kraje počítajíc pod žádným v světě vymyšleným způsobem na rok mimo deset kop míš. draze na penězích ani přídavicích na mase zjevně ani tejně žádnému nenajímal. Co se pak jiných krámův všech prostředních, v kterýchž tak velký odbyt masa jako v nahoře dotčených předních býti nemůže, dotejče, z těch všech krámův žádný mimo vosm kop míš. a v malých krámcích Kozích první, druhý a třetí mimo šest kop míš. a jiný v Kozích žádný mimo čtyři kopy míš. aby draze žádnému pod žádným způsobem najímán nebyl. Též chtěl-li by kdo, nežli tuto vyměřeno jest, krám svůj najíti, toho vůli svobodnou míti bude.

Druhé, pro zachování mezi pány cechmistry a staršími i jinými všemi mistry dotčeného řemesla řeznického dobré svornosti, lásky a spravedlivé rovnosti toto sou Jich Milost páni se pány staršími a hejtmany naříditi ráčili: aby žádný řezník mimo jeden krám masný žádného více nájemného v krámcích velikých držeti a užívati nemohl.

Třetí, co se drštek prodávání dotejče, takto sou v způsob v dobrý řád uvésti a ustanoviti ráčili, aby každý řezník drštky své na svém krámcě však od jiných jich nepřekupujíc prodávati a penežiti mohl. Pak-li by toho se kterému učiniti a jich na krámcě prodávati nevidělo, těch aby mimo kutlíře žádnému řezníkovi neprodával. A kutlíř nynější i budoucí, což by těch drštek od řezníkův tak překoupil, ty má dobře vypravené hodně masné a nevydírané lidem za slušné peníze prodávati.

A aby se tímto všem nahoře psaným artikulům na budoucí věčné časy konečně ovšem a nepohnutelně dosti dalo, k tomu páni cechmistři téhož řemesla řeznického nynější i budoucí pod závazky a povinnostmi svými skutečně a často přihlížeti a nad tím svůj bedlivý pozor míti mají.

Pakli by kdo proti tomuto ustanovení a nařízení se věc dal a je na díle v kterémkoli artikuli aneb všecko přestoupil buď zjevně nebo tejně pod nějakým srozuměním a to uznáno bylo, k tomu každému pan purgmistr a páni nynější i budoucí pro takové tohoto nařízení a ustanovení, přestoupení a neposlušenství se spravedlivě zachovati a nad tímto zápisem a ustanovením rukou svou neproměnitelně držeti mají nyní i na časy budoucí a věčné.

Actum in confilio feria secunda post dominicam Laetare anno 1564 consule Adamo Kropacio a Drzevicze vites gerente Symeonis litirem potom feria secunda post dominia Iudica téhož léta toto ustanovení a nařízení v plné radě pánům cechmistrům starším a mistrům řemesla řeznického i jiným krámův masných držitelům čteno, kteréž přeslyšeli, pánům z opatření spravedlivého děkovali a slíbili, že se podle toho všickni neproměnitelně chovati chtějí a budou. “

Tabelární příloha

Tabulka č. 1 - První řada velkých krámů ze směru od Mýtské brány
(v kopách grošů míšeňských)

Číslo krámu	Jméno	Celková suma	První dva závdavky	Další splátky
1	Martin Mlejnků	80	2 x 15	8
2	Jiřík Předlík	80	2 x 15	8
3	Melichar Hostěrad	70	2 x 15	8
4	Jiřík Bílek	60	2 x 10	6
5	Pavel Krmička	60	2 x 10	6
6	Martin Jaroměřský	60	2 x 10	6
7	Jiřík Šplouch	60	2 x 10	6
8	Jan Koblasa	60	2 x 10	6
9	Jan Provázek	60	2 x 10	6
10	Jan Kratejš	60	2 x 10	6
11	Jiřík Škorničkův	60	2 x 10	6
12	sirotci Václava Soboty (Vavřinec Sobota) ²⁷¹	60	2 x 10	6
13	Pavel Hlahol	60	2 x 10	6
14	Jan Michálků	60	2 x 10	6
15	Jan Kurovodský	60	2 x 10	6
16	Vavřinec Pehliš	60	2 x 10	6
17	Jan Kaštalík	70	2 x 15	8
18	Jakub Kamarýt	90	2 x 20	10
19	Petr Kaštalík	90	2 x 20	10

²⁷¹ Masný krám byl prodán sirotkům Václava Soboty, přičemž první dva závdavky a následující splátky zaplatil Vavřinec Sobota.

Tabulka č. 2 - Druhá řada velkých krámů ze směru od Pražské brány

(v kopách grošů míšeňských)

Číslo krámu	Jméno	Celková suma	První dva závdavky	Další splátky
20	Jan Janovský	90	2 x 20	10
21	Jakub Hostěrad	90	2 x 20	10
22	Matouš Hluchan	70	2 x 15	8
23	Jiřík Špiník	60	2 x 10	6
24	sirotci Matěje Loštického	60	2 x 10	6
25	Kateřina Draštice	60	2 x 10	6
26	Jana Mlejnková	60	2 x 10	6
27	Matěj Zima	60	2 x 10	6
28	Urban Brada	60	2 x 10	6
29	Jakub Kamarýt	60	2 x 10	6
30	sirotci Jana Zakázky	60	2 x 10	6
31	Blažek Šámů	60	2 x 10	6
32	Jiřík Hrdina	60	2 x 10	6
33	Martin Otmar	60	2 x 10	6
34	Zach Bužků	60	2 x 10	6
35	Vaněk Hložkův	60	2 x 10	6
36	Jan Svach	70	2 x 15	8
37	Jan Strnad	80	2 x 15	8
38	Martin Průc	80	2 x 15	8

Tabulka č. 3 - První řada malých krámů ze směru od Mýtské brány
(v kopách grošů míšeňských)

Číslo krámu	Jméno	Celková suma	První dva závdavky	Další splátky
39	Tomáš Peterkův (Tomšíček)	70	2 x 12,5	8
40	Václav Šuvart	60	2 x 10	6
41	Petr Krmička	50	2 x 7,5	5
42	Bartoň Chřen	40	2 x 6	5
43	Bartoš Roudys	30	2 x 4	4
44	Martin Douchů	15	2 x 2,5	2
45	Jan Sextát	15	2 x 2,5	2
46	Michal Kuželka	15	2 x 2,5	2
47	Jan Jirkuda	15	2 x 2,5	2
48	Petr Hlahol	15	2 x 2,5	2
49	Johana Rabaska	15	2 x 2,5	2
50	Mikuláš Předlík	15	2 x 2,5	2

Tabulka č. 4 - Druhá řada malých krámů ze směru od Pražské brány
(v kopách grošů míšeňských)

Číslo krámu	Jméno	Celková suma	První dva závdavky	Další splátky
51	Johana Lejsková	15	2 x 2,5	2
52	Markéta Kratejšová	15	2 x 2,5	2
53	Jan Stěnovrtův	15	2 x 2,5	2
54	Jan Svach ml.	15	2 x 2,5	2
55	Havel Hrůzů	15	2 x 2,5	2
56	Jiřík Lankaš	15	2 x 2,5	2
57	Lukeš	20	2 x 2,5	2
58	Martin Čirtek	30	2 x 4	4
59	Vavřinec Sobota	40	2 x 6	5
60	Matěj Janáček	50	2 x 7,5	5
61	Jiřík Tvarůžek	60	2 x 10	6
62	Jan Tisek	70	2 x 12,5	8

Obrazová příloha

Obrázek č. 1 – Rekonstrukce podoby vnitřního města Hradce Králové okolo roku 1605²⁷²

Obrázek č. 2 – Tomkova ulice ze směru od Mýtské brány

²⁷² J. VOJTÍŠKOVÁ, *Městští zaměstnanci*, s. 439.

Obrázek č. 3 – Znak řezníků²⁷³

Obrázek č. 4 – Budova masných krámů v Plzni²⁷⁴

Obrázek č. 5 – Renesanční masné krámy v Českých Budějovicích²⁷⁵

²⁷³ Řeznický znak se nachází na domě čp. 206 v Úzké ulici.

²⁷⁴ J. PETRÁŇ a kol., *Dějiny hmotné kultury I/2*, s. 382.

²⁷⁵ V. VONDRUŠKA – A. VONDRUŠKOVÁ, *Řemesla a výroba*, s. 182.

[illegible]

84